

Maakuntajoukkojen hyödynnettävyys poliisin toiminnassa normaali- ja poikkeusoloissa

Toimintamalli Pohjanmaan poliisilaitoksella
Aleksi Prosi

3/2022

TIIVISTELMÄ

Aleksi Prosi: Maakuntajoukkojen hyödynnettävyys poliisin toiminnassa normaali- ja poikkeusoloissa, Toimintamalli Pohjanmaan poliisilaitoksella

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen opinnäytetyö

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: ylikomisario Mika Kyrönviita, ylikonstaapeli Jari Saari

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Viranomaisilla on lakiin kirjattu velvollisuus varautua toimialaansa mahdollisesti kohdistuviin uhkiin. Kysymys onkin eri toimijoiden muodostamasta varautumisesta osana kokonaisturvallisuutta, jotta saavutettaisiin riittävä valmiuden taso. Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan sitä, milloin poliisi voi toiminnassaan hyödyntää puolustusvoimien kokoonpanoon kuuluvia maakuntajoukkoja virka-apuosastona omilla tehtävillään sekä sitä, miten Pohjanmaan poliisilaitos osallistuu alueellansa toimivien maakuntajoukkojen koulutukseen.

Työn aihe on ajankohtainen ja tärkeä osana varautumista nykyajan muuttuvassa maailmassa.

Opinnäytetyön sisältö on rajattu kattamaan toimintatapoja Pohjanmaan poliisilaitoksen toimialueella ja työssä selvitetään maakuntajoukoille poliisin tueksi niin normaali- kuin poikkeusoloissa soveltuvia virka-aputehtäviä. Lisäksi luodaan katsaus maakuntajoukoille annettavaan koulutukseen, johon Pohjanmaan poliisilaitos osallistuu mahdollistaakseen maakuntajoukkojen riittävän osaamisen poliisin tukena mahdollisilla virka-aputehtävillä.

Työssä pohditaan myös sitä, miten jo nykyisellään maakuntajoukoille Pohjanmaan poliisin toimesta annettavaa laadukasta koulutusta voitaisiin tulevaisuudessa kehittää. Koulutukseen liittyviä kehittämisehdotuksia esitellään tässä opinnäytteessä.

Vastauksia tutkimuskysymyksiin on haettu laadullisella tutkimusmenetelmällä haastatteleamalla henkilöitä poliisista, puolustusvoimista sekä maakuntajoukoista. Työn tulokset osoittavat, että maakuntajoukot ovat laadukas resurssi poliisin tueksi useilla eri tehtävillä, joissa poliisin omat resurssit eivät tehtävän suorittamiseen riitä.

Sivumäärä: 34

Tarkastuskuukausi ja vuosi: 3/2022

Avainsanat: maakuntajoukot, kokonaisturvallisuus, valmiuslaki, poikkeusolot, Pohjanmaan poliisilaitos, puolustusvoimat, haastattelut, kvalitatiivinen tutkimus

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Työn tarkoitus ja sisältö	1
1.2 Aiheen rajaus ja aikaisemmat tutkimukset	3
2 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	4
2.1 Tutkimuskysymykset	4
2.2 Tutkimuksen tavoitteet	4
2.3 Tutkimusmenetelmä – kvalitatiivinen tutkimus	4
2.4 Aineiston hankinta ja haastateltavat	5
2.5 Tutkimuksen eettisyys	6
3 MAAKUNTAJOUKOT JA POLIISI OSANA KOKONAISTURVALLISUUTTA	7
3.1 Maakuntajoukot	7
3.2 Pohjanmaan poliisilaitos	9
3.3 Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta	9
3.4 Valtioneuvoston puolustusselonteko	10
3.5 Määritelmiä ja sanastoa	12
4 LAINSÄÄDÄNTÖ	14
4.1 Valmiuslaki (1552/2011)	14
4.2 Aluevalvontalaki (755/2000)	15
4.3 Poliisilaki (872/2011)	16
4.4 Laki puolustusvoimista (551/2007)	17
4.5 Laki puolustusvoimien virka-avusta poliisille (781/1980)	18
4.6 Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta (556/2007)	19
5 HAASTATTELUT JA NIIDEN TULOKSET	20
5.1 Maakuntajoukkojen käyttö poliisin tukena	20
5.1.1 Normaaliolot	21
5.1.2 Poikkeusolot	22
5.2 Maakuntajoukkojen paikallistuntemus	23
5.3 Pohjanmaan poliisin maakuntajoukoille antama koulutus	24
5.4 Koulutuksen kehittäminen	26

6 JOHTOPÄÄTÖKSET	28
7 POHDINTA	30
7.1 Tutkimuksen luotettavuus	31
7.2 Itsearviointi.....	31
7.3 Jatkotutkimus	32
7.4 Lopuksi	32
LÄHTEET	33
Liite 1: Saatekirje haastateltaville	35
Liite 2: Haastattelulomake (poliisi).....	36
Liite 3: Haastattelulomake (puolustusvoimat).....	37
Liite 4: Haastattelulomake (reserviläinen)	38

1 JOHDANTO

Globaali turvallisuustilanne on 2010-luvulla muuttunut merkittävästi, kun erilaisia jännitteitä – myös sotilaallisia – on syntynyt yhteiskuntien välille. Suurin yksittäinen muutos lienee vuonna 2014 tapahtunut Krimin niemimaan valloitus, jossa tunnuksettomat sotilaat astelivat Ukrainan maaperälle. Lisäksi humanitäärisen avun tarve sekä terrorismin uhka on kasvanut. Muutos näkyy väistämättä myös Suomessa, jossa erilaisiin turvallisuusuhkiin ja esimerkiksi kansalaisten elämäään vaikuttaviin onnettomuuksiin on varauduttava entistä paremmin. Tämä tarkoittaa myös poliisin toimintaympäristön muuttumista, sillä poliisilla on oma roolinsa tässä varautumisessa ja siihen liittyvän valmiuden ylläpidossa. Poliisin on kyettävä toimimaan yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa muuttuvassa toimintaympäristössä ja ymmärtää käytettävissään olevat resurssit.

Puolustusvoimat kouluttaa paikallisjoukkoja, jotka kattavat koko maan. Paikallisjoukkoihin kuuluviin maakuntajoukkoihin on mahdollista hakeutua. Maakuntajoukot koostuvat kunkin alueen vapaaehtoisista reserviläisistä, joiden paikallistuntemus on hyvä. Joukkojen käytettävyys viranomaisten, kuten poliisin tukena, esimerkiksi suuronnettomuuden sattuessa tai muussa yhteiskunnan häiriötilassa ja poikkeusoloissa, on mahdollista ja tilanteen kehittyessä myös tarpeellista.

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan puolustusvoimien paikallisjoukkoihin kuuluvien maakuntajoukkojen hyödyntämistä poliisin operatiivisessa toiminnassa normaali- ja poikkeusoloissa Pohjanmaan poliisilaitoksen alueella. Käsittelen työssäni aihetta koskevaa lainsäädäntöä sekä kokonaisturvallisuuden käsitteistöä ja turvallisuusuhkiin varautumista. Laajemman kokonaiskuvan luominen helpottaa ymmärtämään esimerkiksi maakuntajoukkojen hyödyntämisen tarkoituksen ja mahdollisuuden poliisi-toiminnassa.

Työn aihe on ajankohtainen ja tärkeä osana edellä mainitun varautumisen ja valmiuden tarpeen nostamisessa ja ylläpitämisessä.

1.1 Työn tarkoitus ja sisältö

Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa tilanteita, joissa maakuntajoukkoja on mahdollista hyödyntää poliisin tukena ja tarkastella toimintaan pohjautuvaa koulutusta, jota maakuntajoukoille on poliisin toimesta annettu ja tulevaisuudessa annetaan.

Opinnäytetyössä ei käsitellä yksittäisiä ja eksakteja toimintatapoja vaan selvitetään, missä tilanteissa maakuntajoukkoja on mahdollista hyödyntää poliisin tukena poliisijohtoisessa toiminnassa. Opinnäy-

tetyössä nämä tilanteet kartoitetaan niin normaali- kuin poikkeusolojen osalta. Tarkoitus ei ole myöskään käsitellä operatiivista toimintaa sen suhteen, miten puolustusvoimat perustaa poliisin tueksi joukkoja tai miten poliisi tekee virka-apupyynnön puolustusvoimille.

Luvussa 2 kerrotaan opinnäytetyöhön liittyvän tutkimuksen toteuttamisesta sekä tutkimuksen tavoitteista ja eettisyydestä.

Teoreettinen viitekehys on maakuntajoukkojen käytön poliisin tukena poliisijohtoisessa toiminnassa mahdollistava lainsäädäntö sekä yhteiskunnan varautumiseen, valmiuteen ja näin ollen kokonaisturvallisuuteen liittyvä käsitteistö.

Luvussa 3 käsitellään yhteiskunnan turvallisuuteen ja varautumiseen liittyvää käsitteistöä sekä poliisin roolia kokonaisturvallisuuden ylläpidossa. Lisäksi tarkastellaan maakuntajoukkoja osana puolustusvoimien paikallisjoukkoja ja luodaan katsaus tuoreisiin, syksyllä 2021 julkaistuihin valtioneuvoston puolustuselontekoon sekä sisäisen turvallisuuden selontekoon.

Luvussa 4 tarkastellaan lainsäädäntöä, joka mahdollistaa maakuntajoukkojen käytön poliisin tukena. Viranomaisen toiminnan tulee aina perustua lakiin, minkä vuoksi lainsäädännön tarkastelu on keskiössä maakuntajoukkojen poliisille antamassa virka-avussa. Lainsäädännöllisesti aihe on hyvin laaja ja työssä on pyritty tuomaan esille keskeinen säädösperusta, joka toiminnan taustalla on.

Opinnäytteen teoriaosuus lähtee laajemman kokonaisuuden määrittelemisestä ja siitä, miten yhteiskunnan uhkiin varaudutaan. Lainsäädäntö sen sijaan luo mahdollisuudet tälle varautumiselle ja valmiuden ylläpidolle. Mihin perustuu maakuntajoukkojen hyödyntämisen mahdollisuus ja miksi poliisin tulee kyetä hyödyntämään maakuntajoukkoja? Kyse on varautumisesta huomiseen ja tulevaisuuteen. Tämän teorian esiin tuomisella pyritään löytämään ne tilanteet, joissa poliisi voi maakuntajoukkoja hyödyntää.

Luvussa 5 käsitellään tämän opinnäytetyön yhteydessä tehtyjä haastatteluja ja niillä saatuja vastauksia. Haastatteluja oli yhteensä neljä ja ne toteutettiin aihealueen eri toimijoiden edustajille (kts. luku 2.4).

Luvussa 6 käydään läpi tämän työn tuottamia johtopäätöksiä tutkimuskysymysten suhteen ja tuodaan ilmi tutkimuskysymyksiin saadut vastaukset.

Luku 7 sisältää opinnäytteen aihetta koskevan pohdinnan ja siinä esitetään työn tekijän ajatuksia työn tuloksista sekä itsearviointia työn onnistumisesta ja luotettavuudesta. Luvussa annetaan myös vaihtoehtoja mahdollisille jatkotutkimuksille opinnäytetyön aiheesta.

1.2 Aiheen rajaus ja aikaisemmat tutkimukset

Opinnäytetyön aiheen merkittävin rajaus on alueellinen. Opinnäytetyössä hankittava tutkimusaineisto lähtee siitä, miten maakuntajoukkoja on mahdollista hyödyntää poliisin tukena Pohjanmaan poliisilaitoksen alueella. Vaikka työssä käsitelläänkin mahdollisia maakuntajoukkojen käyttötilanteita sekä normaalioloissa että poikkeusoloissa, on tarkoitus kiinnittää huomiota vain käyttötilanteiden selvittämiseen sekä Pohjanmaan poliisilaitoksen oman alueensa maakuntajoukoille antamaan koulutukseen ja sen kehittämiseen. Opinnäytetyössä ei tarkastella syvällisesti sitä, miten näissä käyttötilanteissa konkreettisesti toimitaan.

Aiheesta ei ole laajasti aikaisempaa tutkimustietoa, joten perehtyminen asiaan on hedelmällisellä pohjalla. Tämä opinnäytetyö innostakoon aiheesta tulevaisuudessa tehtävään tutkimukseen ja toimikoon sellaisen lähtölaukauksena.

Aikaisempia tutkimuksia aiheesta:

- Klaus, Jari 2020: Puolustusvoimien virka-apu poliisille – Asevelvollisen käyttäminen virka-apuna – lainsäädäntö, vastuut ja varautuminen. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Satakunnan ammattikorkeakoulun opinnäytetyö.
- Laine, Toni & Malinen, Anton 2020: Poliisin ja puolustusvoimien välinen virka-apu. Poliisiammattikorkeakoulu. Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyö.
- Viisteensaari, Ilari 2009: Maakuntakomppanian yhteistyö poliisi- ja pelastusviranomaisten kanssa: vahvuudet, haasteet, kehityksen suuntalinjat. Maanpuolustuskorkeakoulu. Sotatieteiden maisteriopiskelijan pro gradu.

Klaus on perehtynyt työssään virka-avusta annettuun lainsäädäntöön sekä erilaisiin määritelmiin ja asevelvollisten (varusmiesten ja reserviläisten) käyttämiseen poliisin virka-aputehtävillä. Opinnäytetyössä on luotu kaksi skenaariota virka-aputilanteista ja hankittu niihin vastauksia ja näkemyksiä poliisin ja puolustusvoimien edustajille tehdyillä haastatteluilla.

Laine ja Malinen ovat omassa opinnäytetyössään tarkastelleet itsessään poliisin ja puolustusvoimien välistä virka-apua ja siihen liittyvää prosessia.

Viisteensaaren pro gradu -työ on julkisuusasteeltaan suojaustaso IV ja sen käyttö rajoittuu viranomaiskäyttöön.

Tämä opinnäytetyö eroaa aikaisemmista tutkimuksista näkökulmansa ja alueellisen rajauksen johdosta. Lisäksi tässä työssä perehdytään myös maakuntajoukoille poliisin toimesta annettavaan koulutukseen Pohjanmaan poliisilaitoksen toimialueella.

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

2.1 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisiin tilanteisiin ja käyttötarkoituksiin maakuntajoukkoja voidaan hyödyntää Pohjanmaan poliisilaitoksen alueella?
2. Miten maakuntajoukkojen käyttämiseen soveltuvat tilanteet eroavat toisistaan yhteiskunnan ollessa normaalioloissa tai poikkeusoloissa?
3. Millä tavalla varmistetaan maakuntajoukkojen osaaminen operatiivisessa, todellisessa tilanteessa?
4. Miten Pohjanmaan poliisin maakuntajoukoille antamaa koulutusta voitaisiin kehittää tulevaisuudessa?

2.2 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten Pohjanmaan poliisi voi operatiivisessa toiminnassaan hyödyntää maakuntajoukkoja niin normaali- kuin poikkeusoloissa omalla alueellaan ja missä tilanteissa kyseisiä resursseja on mahdollista hyödyntää. Vastauksia on haettu myös siihen, miten näihin tilanteisiin on maakuntajoukkojen reserviläisiä Pohjanmaalla poliisin ja puolustusvoimien tahoilta koulutettu ja miten tuota koulutusta voitaisiin tulevaisuudessa kehittää.

Tutkimuksessa on tavoiteltu vastauksia tutkimuskysymyksiin, jotka on listattu luvussa 2.1.

2.3 Tutkimusmenetelmä – kvalitatiivinen tutkimus

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus on tutkimus, jonka avulla pyritään löytämään aineistoa tilastoja tai mitään muita määrällisiä menetelmiä käyttämättä. Yksinkertaistettuna laadullinen tutkimus perustuu sanoihin ja lauseisiin, kun vastaavasti määrällinen eli kvantitatiivinen tutkimus pohjautuu lukuihin. Kvalitatiivinen tutkimus ei pyri yleistykseen vaan ymmärtämään tutkittavaa asiaa tai ilmiötä tarkemmin ja syvällisemmin. (Kananen 2017, 35.)

Laadulliselle tutkimukselle on ominaista, että tutkittavana on yksi tapaus eikä useista tapauksista muodostuva joukko, kuten määrällisessä tutkimusmenetelmässä. Laadullisen tutkimuksen ydin on

siinä, että tutkittavaa ilmiötä pyritään ymmärtämään uudella tavalla ja sitä käsitellään perusteellisesti. (Kananen 2017, 36.)

Haastattelu on eniten käytetty aineistonkeruumenetelmä laadullisessa tutkimuksessa. Haastatteluja voi olla erilaisia niihin osallistuvien henkilöiden lukumäärän mukaan. Teemahaastattelu sisältää kahden ihmisen välistä keskustelua tutkijan ennen haastattelua päättämien teemojen mukaisesti. Haastattelussa teema on ikään kuin keskustelun aihe, johon haastateltava antaa vastauksia keskustelun kuluessa. (Kananen 2017, 88.) Teemahaastattelulla tutkija pyrkii saamaan kokonaiskuvan tutkittavasta ilmiöstä teemojen ja niiden ympärille rakentuvien tarkentavien kysymysten avulla (Kananen 2017, 90).

Tutkimus on toteutettu laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Tutkimuksessa aineisto on hankittu kvalitatiivisilla, vapaamuotoisilla teemahaastatteluilla, joita oli neljä kappaletta. Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä soveltui tähän tutkimukseen, sillä tarkoitus oli hankkia aihetta koskevien alojen asiantuntijoilta tietoa ja kokemuksia tutkimuksen aiheesta ja ymmärtää syvällisemmin sekä analysoida opinnäytteen aiheeseen liittyviä asioita. Tarkoitus ei ollut saada selville yleistyksiä, tilastoja tai suuren joukon kokemuksia tai mielipiteitä.

Opinnäytetyön haastattelut toteutettiin haastateltavien ja haastattelijan kanssa kasvotusten. Haastatteluaineistoa ei äänitetty vaan haastateltavien vastaukset kirjoitettiin erillisiin tiedostoihin, josta niitä on lainattu tähän työhön. Vastaukset tarkastettiin haastateltavilla haastattelun päätyttyä.

Aiheesta voisi tehdä lukuisia tutkimuksia eri näkökulmista – myös määrällisiä, suorittamalla esimerkiksi strukturoidun kyselyn maakuntajoukkoihin kuuluville henkilöille. Tällöin kuitenkin näkökulma muuttuisi ja tutkittaisiin jotakin toista asiaa. Tämä tutkimus toimikoon lähtölaukauksena ja pohjustuksena mahdollisille muille samaa aihetta koskeville, tuleville tutkimuksille.

2.4 Aineiston hankinta ja haastateltavat

Luvussa 2.3 on kerrottu tutkimusmenetelmästä, joka on laadullinen perustuen teemahaastatteluihin. Opinnäytetyössä tutkimusaineisto on hankittu neljällä eri haastattelulla, joissa haastateltavana ovat olleet poliisin ja puolustusvoimien sekä maakuntajoukkoihin kuuluvien reserviläisten edustajat. Haastateltavat on tässä työssä nimetty kirjaimin A, B, C ja D.

Poliisin edustajana on haastateltu Pohjanmaan poliisilaitoksella valvonta- ja hälytyssektorilla alipäällystötehtävissä työskentelevää, lähes 30 vuoden työuran poliisissa omaavaa ja Pohjanmaalla maakuntajoukoille koulutusta antanutta poliisimiestä (*Haastateltava A*).

Puolustusvoimista on haastateltu Porin prikaatissa työskentelevää esipuseeritason upseeria, joka tehtävässään vastaa Pohjanmaan alueella vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta ja siihen liittyvästä koulutuksesta (*Haastateltava B*).

Reserviläisistä haastateltavina oli kaksi aliupseeritason reserviläistä, jotka ovat toimineet yli kymmenen vuoden ajan aktiivisesti maakuntajoukoissa vapaaehtoisina reserviläisinä ja osallistuneet lukuisia kertoja puolustusvoimien tarjoamaan koulutukseen, jossa myös Pohjanmaan poliisi on ollut kouluttajaportissa (*Haastateltava C, Haastateltava D*).

2.5 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimusta tehdessä on huomioitava eettiset tekijät. Tutkimuksen on aina oltava luotettavaa ja eettisesti hyväksyttävää. Tämä tulee huomioitavaksi erityisesti silloin, kun tutkimuksen kohteena on ihminen. (Soininen 1995, 129.)

Tutkimukseen osallistuminen on aina vapaaehtoista. Tutkittava (tässä tapauksessa haastateltava) päättää aina itse siitä, haluaako hän osallistua tutkimukseen. Kieltäytyminen tutkimuksesta voi ilmetä pelkästään vastaamatta jättämisenä mahdolliseen haastattelupyyntöön. (Kananen, 2017, 194.)

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta voi olla vapaamuotoinen. Haastattelussa suostumukseksi voidaan katsoa suostumuksen ilmoittaminen kirjallisesti tai suullisesti, mutta se voi ilmetä myös esimerkiksi haastattelun kysymyksiin vastaamalla, kun vastaajaa on informoitu riittävän selkeästi kysymysten tarkoituksesta. Arkaluontoisia tietoja kerätessä on syytä pyytää suostumus kirjallisena. Suullisen luvan toteennäyttämässä voi myöhemmin olla haasteita, joten se on hyvä saada tutkittavalta kirjallisena esimerkiksi ennen haastattelun alkua. (Kananen 2017, 192–193.)

Tässä tutkimuksessa pyrittiin varmistamaan haastateltavien suostumus tutkimukseen. Alustava tiedustelu ja haastattelumahdollisuuden toteutuminen selvitettiin suullisesti, mutta ennen varsinaista haastattelua tutkimuksen tekijä pyysi vielä kirjallisen suostumuksen tutkimukseen haastateltavalta.

Yksilöön tai yksilöihin kohdistuvassa tutkimuksessa tutkittavalla on oikeus pysyä nimettömänä tai kokonaan anonyyminä. Tutkittavien identiteetti ei heidän niin halutessaan saa olla lainkaan tunnistettavissa. Tutkimuksessa, jossa tutkittavat henkilöt haluavat pysyä nimettömänä, on mahdollista käyttää heidän tunnistimenansa, esimerkiksi numeroa tai erikseen keksittyä nimeä. Tutkittaville on syytä tuoda esille jo ennen varsinaista tutkimusta toimet, joilla tutkittavien anonymiteetti varmistetaan. (Soininen 1995, 130.)

Tässä tutkimuksessa eli haastatteluissa huomioitiin anonymiteettikysymys. Asia on tärkeä erityisesti siksi, että tutkimuksessa kohdehenkilöjen joukko oli hyvin pieni, jolloin riski tunnistamiseen on luonnollisesti suurempi. Haastateltavat pidetään nimettöminä ja se kerrottiin myös heille ennen haastattelujen tekemistä. Toisekseen haastatteluissa ei ollut edes tarkoitus kerätä haastateltavien henkilötietoja, vaan heitä tavoiteltiin oman asemansa tai ammattinsa perusteella tutkimukseen. Haastateltavat saivat opinnäyteprosessissa tarkastaa antamansa vastaukset ja arvioida ovatko he siitä tunnistettavissa.

Tutkittaville tulee aina antaa tutkimuksen tekijän yhteystiedot. Usein yhteystietojen lisäksi kerrotaan organisaatio, jota tutkimuksen tekijä edustaa sekä tutkimuksen ohjaava opettaja. Tutkimukseen osallistuville tulee kertoa, mihin heidän antamiaan tietoja käytetään ja miten tietoja käsitellään. Tutkimuksen tavoitteet ja tarkoitus ilmoitetaan ymmärrettävästi tutkimukseen osallistuville henkilöille. (Kananen 2017, 193–194.)

Ennen haastatteluja kerrottiin haastateltaville vielä kertauksena, mistä haastattelussa on kysymys ja mitä tarkoitusta varten haastattelu tehdään. Tutkimuksen laajemmat tavoitteet eli se, mihin haastateltavain aineistoa käytetään ja mitä sillä pyritään saavuttamaan, on käyty haastateltaville läpi ennen haastatteluja siten, että he ovat ymmärtäneet asian. Haastattelujen yhteydessä haastateltaville annettiin tutkimuksen tekijän yhteystiedot.

Poliisihallinnon henkilöstön haastattelu tutkimusta varten edellyttää tutkimuslupaa. (Ohje Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyön tutkimussuunnitelman tekemiseen tutkimusluvan hakua varten). Tutkimuksen tekijä haki tutkimusluvan poliisihallinnon edustajan haastattelu varten Pohjanmaan poliisilaitokselta Poliisiammattikorkeakoulun ohjeistuksen mukaan ja se myönnettiin tutkijalle syyskuussa 2021.

Tutkijan tutkimuksessa keräämää aineistoa käsiteltiin luottamuksellisesti ja huolellisesti. Tietoja käsitelti ainoastaan tutkimuksen tekijä sekä mahdollisesti opinnäytetyön ohjaaja. Tutkimusaineistoa säilytettiin tutkimuslupapäätöksen ehtojen mukaisesti ja aineisto hävitettiin tutkimuksen valmistuttua.

3 MAAKUNTAJOUKOT JA POLIISI OSANA KOKONAISTURVALLISUUTTA

3.1 Maakuntajoukot

Puolustusvoimien sodanajan reservi koostuu muun muassa koko maan kattavista paikallisjoukoista. Paikallisjoukot koostuvat paikallispataljoonista, joiden vastuualueena on yleensä yksi maakunta. Paikallisjoukkoihin kuuluu pääsääntöisesti oman alueensa hyvin tuntevia, paikallisia reserviläisiä ja joukkoihin voi hakeutua vapaaehtoisesti oman alueen aluetoimiston kautta. (Puolustusvoimat 2021).

Paikallispataljoonat koostuvat useista perusyksiköistä, esimerkiksi maakuntakomppanioista. Maakuntakomppanioiden yhteisvahvuus on noin 5000 henkilöä ja niihin sijoitetaan henkilöitä, jotka ovat antaneet vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain (556/2007) 28 §:n mukaisen sitoumuksen. Paikallisjoukkoja voidaan normaalioloissa käyttää rajoitetusti eri viranomaisten tukena ja maakuntakomppanioita esimerkiksi puolustusvoimien erilaisissa virka-aputehtävissä ja puolustusvalmiutta tehostavissa tehtävissä. (Puolustusvoimat 2021).

Maakuntakomppanian päätehtävät ovat kohteiden suojaus ja aluevalvonta. Maakuntakomppania on paikallisjoukoista sekä normaali- että poikkeusoloissa parhaiten virka-aputehtäviin soveltuva joukko. (Maavoimien esikunta 2019, 24.) Maavoimien verkkosivujen mukaan paikallisjoukkojen, joihin maakuntajoukot kuuluvat, tehtäviä ovat muun muassa joukkojen perustaminen ja viranomaisyhteistyö. Varustukseltaan paikallisjoukot ovat kevyitä. (Maavoimat 2021.) Paikallisjoukkojen tehtäviin lukeutuu lisäksi muun muassa erikoisjoukkojen vastainen toiminta ja alueelliset valvontatehtävät. Paikallispataljoonien terävin kärki muodostuu maakuntakomppanioista, jotka kykenevät tilanteen vaatiessa myös taistelutehtäviin. Tyypillisesti paikallisjoukkoihin sijoitetut reserviläiset ovat 30–50-vuotiaita. (Maavoimat 2021.)

Pohjanmaan maakuntien maakuntakomppaniat ovat tämän työn ydin. Niiden käyttöä tarkastellaan lainsäädännön puitteissa poliisin operatiivisen toiminnan eri tehtävissä. Viranomaisyhteistyö ja erilaiset virka-aputehtävät ovat juuri sitä toimintaa, joka liittyy poliisin kanssa suoritettavaan yhteistoimintaan ja ilmenee esimerkiksi poliisin puolustusvoimilta pyytämänä virka-apuna.

Maakuntajoukoille annetaan myös poliisin toimesta Pohjanmaalla koulutusta vuosittain poliisijohtoisia tilanteita ja tehtäviä varten. Pohjanmaan, Etelä-Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan alueella maakuntajoukkojen koulutuksesta vastaa Porin Prikaatin alaisuuteen kuuluva ja Vaasassa toimiva Pohjanmaan aluetoimisto.

Vanhan Vaasan läänin alue kattaa kolme maakuntaa: Etelä-Pohjanmaa, Pohjanmaa ja Keski-Pohjanmaa. Tällä alueella maakuntajoukot muodostuvat kolmesta maakuntakomppaniasta, jotka on muodostettu maakunnittain edellä kerrotun maakuntajaon mukaisesti. Kaikki kolme maakuntakomppaniaa kuuluvat Pohjanmaan aluetoimiston valvonnan alaisuuteen. (Puolustusvoimat 2021.)

Pohjanmaan aluetoimiston valvonnan alaisiin maakuntakomppanioihin haetaan oman kotiseutunsa puolustamiseen sitoutuneita, vapaaehtoisia paikallisia reserviläisiä. Maakuntakomppaniaan voi haakeutua ympärivuotisesti ja maakuntajoukkoihin hyväksytyt hakijat siviili- ja sotilaskoulutus pyritään huomioimaan häntä sijoitettaessa sodanajan tehtäväänsä. Maakuntajoukkojen reserviläiset koulutetaan omiin tehtäviinsä. (Puolustusvoimat 2021.)

Maakuntakomppanian perusajatus on, että joukkojen kokoonpano muodostuu paikallisista ihmisistä, joilla on erilaista osaamista myös siviilistä. Maakuntajoukoissa vallitsee useiden mielestä vahva yhteenkuuluvuuden tunne ja monelle vapaaehtoinen maanpuolustus on harrastus, joka toteutuu maakuntajoukkoihin kuulumalla.

3.2 Pohjanmaan poliisilaitos

Pohjanmaan poliisilaitos on yksi Suomen 11 poliisilaitoksesta. Sen toimialue koostuu kolmesta maakunnasta, jotka ovat Pohjanmaa, Etelä-Pohjanmaa ja Keski-Pohjanmaa. Pohjanmaan poliisilaitoksen pääpoliisiasema sijaitsee Vaasassa, Pohjanmaan maakunnassa (kuva 1). Muut keskuspoliisiasemat sijaitsevat maakuntien keskuksissa, Seinäjoella ja Kokkolassa. Lisäksi poliisiasemia on Laihialla, Kristiinankaupungissa, Pietarsaarella, Kannuksessa, Kaustisella, Alajärvellä, Lapualla, Alavudella ja Kauhajoella. (Poliisi 2021.)

Kuva 1: Pohjanmaan poliisilaitoksen vastuualue sekä poliisiasemien sijainnit (Poliisi, 2021).

Pohjanmaan poliisilaitoksen vastuualueella asuu yli 440 000 asukasta. Poliisilaitos on kaksikielinen ja se vastaa alueellaan poliisilain (872/2011) 1 luvun 1 §:ssä säädettyjen, poliisille kuuluvien tehtävien hoitamisesta. Pohjanmaan poliisilaitos tekee läheistä yhteistyötä alueen lukuisten muiden viranomaisien, kuten puolustusvoimien kanssa.

3.3 Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta

Valtioneuvosto hyväksyi sisäisen turvallisuuden selonteon 20.05.2021 ja antoi sen eduskunnalle käsiteltäväksi. Sisäisen turvallisuuden selonteossa arvioidaan sisäisen turvallisuuden tilaa Suomessa ja

siihen kohdistuvia muutosvoimia. Selonteossa kerrotaan sisäisen turvallisuuden tavoitteet ja kehittämisen suunta 2020-luvulle. Suomen tavoite on olla maailman turvallisim maa vuonna 2030. (Valtioneuvosto 2021, 7–8.)

Suomen turvallisuusviranomaisten tehtäväkenttä on muuttunut pysyvästi viimeisen viiden vuoden aikana, mikä on pakottanut kasvattamaan myös osaamista. Toimintaympäristön laajentuminen ja monimutkaistuminen sekä liian pienet resurssit edellyttävät aiempaa enemmän priorisointia ja viranomaisyhteistyötä. Suomessa viranomaisten välinen yhteistyö on ollut jo vuosikymmeniä hyvällä tasolla kansainvälisesti verraten.

Suurimmat vahvuudet laadukkaana viranomaisyhteistyön takana ovat hätäkeskustietojärjestelmä sekä viranomaisten yhteinen viestintäverkko VIRVE. Puolustusvoimilla on normaalioloissa tärkeitä sisäistä turvallisuutta tukevia virka-aputehtäviä ja ne hoidetaan tiiviissä yhteistyössä esimerkiksi poliisin ja rajavartiolaitoksen kanssa. (Valtioneuvosto 2021, 23–24.)

Vakavat ja laajat häiriöt ovat laajasti Suomen väestöön vaikuttavia, mittavia inhimillisiä, taloudellisia ja ympäristöön kohdistuvia vahinkoja aiheuttavia tapahtumia. Sisäisen turvallisuuden näkökulmasta tällaisia tapahtumia ovat esimerkiksi suuronnettomuudet, suurten väkijoukkojen väkivaltainen liikehdintä ja laajamittainen maahantulo. Näihin uhkiin varaudutaan suomalaisen kokonaisturvallisuuden yhteistoimintamallin mukaisesti. (Valtioneuvosto 2021, 34.) Lisäksi terrorismin uhka Suomessa on Suojelupoliisin vuonna 2017 käyttöön ottamalla asteikolla tasolla kaksi – kohonnut (Valtioneuvosto 2021, 36).

Sotilaallisen voimankäytön ja sen uhkassa tapahtuvilla muutoksilla on suora vaikutus sisäiseen turvallisuuteen. Sotilaallisen uhkan syntymisen ennakkovaroitus on entistä lyhyempi ja se edellyttää sisäisen turvallisuuden viranomaisilta johtamisjärjestelmän, päätöksentekokyvyn ja valmiuden vaatimuksia samalla tavalla kuin sotilaallisella puolustuksella. (Valtioneuvosto 2021, 36–37.)

3.4 Valtioneuvoston puolustusselonteko

Valtioneuvoston tuorein puolustusselonteko on vuodelta 2021. Puolustusselonteossa käydään läpi Suomen puolustuspoliittiset linjaukset Suomen puolustuskyvyn kehittämiseksi ja ylläpidolle. Selonteon toimeenpanolla varmistetaan, että Suomi kykenee vastaamaan toimintaympäristön vaatimuksiin.

Puolustusselonteko alkaa yksiselitteisellä, osin myös karulla virkkeellä: *Suomen puolustuksen toimintaympäristö säilyy jännitteisenä ja vaikeasti ennakoitavana*. Tiivistelmässä mainitaan, että Suomeen ei kohdistu välitöntä sotilaallista uhkaa, mutta sotilaallisten voimakeinojen käyttöön ja niillä uhkaamiseen Suomea kohtaan on kuitenkin varauduttava. Puolustusselonteon yksi merkittävimmistä teemoista on paikallispuolustuksen kehittäminen koko Suomen alueella. (Valtioneuvosto 2021, 8.)

Suomen ja Euroopan lähialueiden turvallisuustilanne on epävakaa ja ennalta vaikeasti arvioitavissa. Turvallisuustilanteeseen vaikuttavat keskeisesti Venäjän, Yhdysvaltojen ja Kiinan keskinäinen kilpailuasetelma johtavana suurvaltana. Tätä on vahvistanut jännitteiden lisääntyminen, jota myös koronapandemia on aiheuttanut. (Valtioneuvosto 2021, 13.)

Paikallispuolustusta kehitetään siten, että se muodostaa koko valtakunnan kattavan sotilaallisen suorituskyvyn kokonaisuuden, joka torjuu ja ennaltaehkäisee yhteiskuntaan kohdistuvaa laaja-alaista vaikuttamista. Paikallisjoukkojen verkoston on tarkoitus kyetä monipuoliseen ja myös vaativaan yhteistyöhön muiden viranomaisten kanssa.

Paikallisjoukkojen käyttötarkoitukset pysyvät pääsääntöisesti samoina kuin aikaisemminkin. Niiden tehtäviä ovat joukkojen perustaminen, taistelutehtävät, kohteiden suojaaminen, muiden viranomaisten ja yhteiskunnan tukeminen. Yhdessä muiden toimijoiden ja viranomaisten kanssa paikallisjoukot osallistuvat häiriötilanteiden jälkeen toimintojen palauttamiseen normaalitilaan. Paikallisjoukkojen kokoonpanossa hyödynnetään jatkossa entistä enemmän niihin sijoitettujen reserviläisten siviilissä hankkimaa osaamista sekä paikallistuntemusta. Paikallisjoukkojen henkilöstömäärää lisätään vuodesta 2025 alkaen. (Valtioneuvosto 2021, 35.)

Puolustusvoimien aluetoimistot ovat merkittävässä asemassa vastaamassa paikallispuolustuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Joukkojen koulutusta lisätään esimerkiksi vapaaehtoisten kertausharjoitusten määrää kasvattamalla. Viranomaisyhteistyön kehittämisen kannalta keskeisessä roolissa ovat jatkossakin suuret paikallispuolustusharjoitukset. (Valtioneuvosto 2021, 35.) Paikallispuolustusharjoituksia järjestetään maakuntien keskuksissa ja lähialueilla, kansan kesellä.

Puolustuselonteon linjaukset ja toimeenpano ulottuvat 2020-luvun loppuun saakka. Yksi merkittävimmistä asioista on paikallispuolustuksen kehittäminen ja paikallisjoukkojen yhteistoiminta muiden viranomaisten, kuten poliisin kanssa. Laadukas yhteistyö kovassa tilanteessa sekä yhteistyön merkityksen laaja ymmärtäminen puolustusvoimissa ja poliisissa ovat avainasemassa toiminnan kehittämisessä sekä tehokkuudessa. Tämä tarkoittaa yksittäisen reserviläisen ja koko reservin roolin kasvamista Suomen turvallisuuden takaamisessa. Varautumisen näkökulma on keskeinen varmistettaessa ulkopuolisten sotilaallisten ja muiden uhkien torjuntakykyä. Muun muassa poliisin vastuuna oleva sisäinen turvallisuus kytkeytyy tiiviisti kiinni Suomen ulkoisen turvallisuuden kanssa juuri viranomaisyhteistyön kautta.

3.5 Määritelmiä ja sanastoa

Turvallisuuskomitea on vuonna 2013 toimintansa aloittanut yhteistoimintaelin, joka avustaa valtioneuvostoa ja ministeriöitä kokonaisturvallisuuteen liittyvissä asioissa. Komitean tehtävänä on yhteensovittaa kokonaisturvallisuuteen liittyvää ennakoivaa varautumista seuraamalla Suomen turvallisuusympäristön ja yhteiskunnan kehitystä. (Turvallisuuskomitea 2021.)

Turvallisuuskomitean vuonna 2017 julkaisemassa *Kokonaisturvallisuuden sanastossa* määritellään Suomen turvallisuusympäristöön, yhteiskunnan kehittymiseen ja kokonaisturvallisuuteen liittyvää sanastoa. Terminologiassa huomionarvoista on se, miten kaikki käsitteet liittyvät keskeisesti toisiinsa.

Kokonaisturvallisuus. Kokonaisturvallisuudella tarkoitetaan tilaa, jossa yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuviin uhkiin ja riskeihin on varauduttu ja ne ovat hallittavissa.

Kokonaisturvallisuudella ei pyritä kattamaan kaikkia turvallisuuden tasoja, vaan se keskittyy yhteiskunnan kriittisiin toimintoihin. Kokonaisturvallisuuden muodostaa koko yhteiskunta viranomaisten, järjestöjen, elinkeinoelämän ja kansalaisten yhteistoimintana. Kokonaisturvallisuus perustuu uhkiin varautumiseen. (Turvallisuuskomitea 2015, 17.)

Yhteiskunnan elintärkeä toiminto. Yhteiskunnan elintärkeällä toiminnolla tarkoitetaan niitä toimintoja, joiden ylläpito on välttämätöntä, jotta yhteiskunta pystyy toimimaan. Näitä toimintoja ovat muun muassa talous, johtaminen, huoltovarmuus, sisäinen turvallisuus ja puolustuskyky.

Yhteiskunnan elintärkeät toiminnot on kyettävä turvaamaan kaikissa olosuhteissa, jotta valtio säilyttää suvereniteettinsa. Kokonaisturvallisuudella varmistetaan elintärkeiden toimintojen ylläpito. Viranomaisilla on tässä merkittävä rooli.

Varautuminen. Varautumisella tarkoitetaan toimintaa, jolla varmistetaan häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa tapahtuva erilaisten tehtävien mahdollisimman laadukas hoitaminen. Varautumisen toimenpiteitä ovat esimerkiksi valmiussuunnittelu.

Valmiussuunnittelu. Valmiussuunnittelu on varautumisen keino, johon viranomaiset veloitetaan valmiuslain (1552/2011) 12 §:ssä. Sillä tarkoitetaan varautumisen suunnittelua, joka tapahtuu normaalioloissa.

Valmiussuunnittelussa pyritään selvittämään esimerkiksi poikkeusolojen ja häiriötilanteiden vaikutuksia eri organisaatioiden toimintaan ja tehtäviin sekä niissä tapahtuviin muutoksiin. Lisäksi etsitään toimenpiteitä, joilla mahdollistetaan paluu normaalioloihin. Valmiussuunnittelun konkreettisin muoto on valmiussuunnitelman teko.

Valmius. Valmius on varautumisella saavutettu tila, jossa erilaisiin uhkiin pystytään reagoimaan riittäväällä tavalla.

Häiriötilanne. Yhteiskunnan häiriötilanne on jokin uhka tai tapahtuma, kuten suuronnettomuus tai terrorismi, joka edellyttää viranomaisten ja yhteistoimijoiden normaalia tiiviimpää yhteistoimintaa. Häiriötilanteita voi olla sekä normaali- että poikkeusoloissa.

Häiriötilanne voi olla valtakunnallinen, alueellinen tai paikallinen ja se voi liittyä myös pelkästään yksittäiseen toimintoon, kuten rahahuoltoon. Vakavalla häiriötilanteella tarkoitetaan häiriötilannetta, joka on tavallista vakavampi, mutta poikkeusoloja lievempi.

Normaaliolot. Normaalioloilla tarkoitetaan yhteiskunnan normaalia tilaa, jossa yhteiskunnan kriittiset toiminnot on turvattu siten, ettei viranomaisille ole tarpeen mahdollistaa normaalista poikkeavien toimivaltuuksien käyttöä.

Yhteiskunnassa voi olla samaan aikaan häiriötilanne tai häiriötilanteita sekä normaaliolot. Normaalioloissa tapahtuva varautuminen ja muut toimenpiteet antavat mahdollisuudet kyetä toimimaan häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Poikkeusolot. Vaikka yhteiskunnassa olisi häiriötilanne, se voi silti olla normaalioloissa. Poikkeusolot vallitsevat vasta valtioneuvoston todetessa ne yhdessä tasavallan presidentin kanssa. Poikkeusoloilla tarkoitetaan valmiuslaissa kuvattua yhteiskunnan tilaa, jossa on paljon tai vakavia häiriöitä, joiden hoitaminen edellyttää viranomaisilta tavanomaisesta poikkeavaa toimivaltuuksien käyttöä, jotta yhteiskunnan elintärkeät toiminnot saadaan turvattua.

Poikkeusoloissa käytettävistä viranomaisten normaalia laajemmista toimivaltuuksista säädetään erikseen annettavalla, valmiuslain 6 §:n mukaisella käyttöönottoasetuksella. Poikkeusolot eivät näin ollen itsessään anna viranomaisille käyttöön kaikkia mahdollisia toimivaltuuksia, vaan kysymys on aina erikseen tarkasteltavasta tilanteesta. Varautuminen edellyttää, että viranomaisen tehtävät määritellään kaikissa poikkeusolojen muodoissa erikseen ja, että poikkeusolojen eri muotojen kohdalla arvioidaan yksitellen, miten ne vaikuttavat viranomaisen toimintaan.

Viranomaisten tulee kyetä hoitamaan kaikki sille kuuluvat tehtävät myös poikkeusoloissa. Tehtävät ovat pääasiassa samoja kuin normaalioloissa, mutta esimerkiksi niiden lukumäärä ja priorisointi voi muuttua.

4 LAINSÄÄDÄNTÖ

Työn aihetta sääntelevää lainsäädäntöä on runsaasti ja se on hajanaista. Työssä on pyritty tuomaan esille keskeiset säännökset, jotka määrittelevät maakuntajoukkojen käyttämistä poliisin tukena sekä yhteiskunnan normaali- ja poikkeusoloja. Yksittäistä asiaa käsittelevän lainsäädännön ymmärtämiseksi on tarkasteltava asiaa laajemmalti, esimerkiksi aluevalvontaviranomaisten määrittämisen ja poliisille sekä puolustusvoimille säädettyjen tehtävien kautta.

4.1 Valmiuslaki (1552/2011)

Valmiuslain (1552/2011) tarkoitus on suojata yhteiskunnan väestöä sekä turvata yhteiskunnan kriittiset toiminnot poikkeusoloissa. Laissa säädetään viranomaisten toimivaltuuksista poikkeusoloissa, jotka eroavat merkittävästi viranomaisten toimivaltuuksista yhteiskunnan ollessa normaalitilassa. Valmiuslaissa säädetään lisäksi muun muassa varautumisesta poikkeusoloihin.

Valmiuslaki on alkujaan hyväksytty eduskunnassa vuonna 1991, mutta tällä hetkellä voimassa on vuonna 2011 säädetty valmiuslaki.

Valmiuslain 3 §:ssä määritellään poikkeusolot, joita ovat:

- 1. Suomeen kohdistuva aseellinen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettava hyökkäys ja sen välitön jälkitila*
- 2. Suomeen kohdistuva huomattava aseellisen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavan hyökkäyksen uhka, jonka vaikutusten torjuminen vaatii tämän lain mukaisten toimivaltuuksien välitöntä käyttöön ottamista*
- 3. väestön toimeentuloon tai maan talouselämän perusteisiin kohdistuva erityisen vakava tapahtuma tai uhka, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuudelle välttämättömät toiminnot olennaisesti vaarantuvat*
- 4. erityisen vakava suuronnettomuus ja sen välitön jälkitila*
- 5. vaikutuksiltaan erityisen vakavaa suuronnettomuutta vastaava hyvin laajalle levinnyt vaarallinen tartuntatauti.*

Valtioneuvosto toteaa maassa vallitsevan poikkeusolot yhdessä tasavallan presidentin kanssa valmiuslain 6 §:n mukaisesti. Tällöin valtioneuvoston käyttöönottoasetuksella voidaan säätää viranomaisille normaalia laajemmat toimivaltuudet. Toimivaltuuksia voidaan alkaa soveltaa, kun eduskunta on

tehnyt päätöksen asetuksen hyväksymisestä. Käyttöönottoasetuksessa on mainittava, miltä osin valmiuslain mukaisia toimivaltuuksia sovelletaan sekä toimivaltuuksien alueellisesta soveltamisesta. Asetus annetaan määräajaksi, kuitenkin enintään kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Huomionarvoista on se, että opinnäytteessä kartoitetaan sitä, miten puolustusvoimien ylläpitämät maakuntajoukot ovat poliisin hyödynnettävissä poliisijohtoisessa toiminnassa. Valmiuslain 3 §:n kohdat 1 ja 2, joissa puhutaan aseellisesta hyökkäyksestä ja huomattavan aseellisen hyökkäyksen uhasta ovat myös mahdollisia, sillä yhteiskunnassa voi vallita poikkeusolot siihen kohdistuvan aseellisen hyökkäyksen tai hyökkäyksen uhasta johtuen, mutta maakuntajoukot voivat silti olla poliisin käytettävissä lainsäädännön puitteissa. Näissä 1 ja 2 kohdan tilanteissa yhteiskunta on kuitenkin jo sotilaallisessa kriisissä tai lähellä sellaista.

Kohdan 5 mukaisesti Suomessa todettiin poikkeusolot keväällä 2020 ja 2021, kun Covid-19-virus aiheutti tarpeen mahdollistaa viranomaisille normaalia laajemmat toimivaltuudet (Valtioneuvosto 2021). Kyseinen poikkeusolojen toteaminen oli historiallisesti merkittävä, sillä vastaavanlaista tilannetta ei Suomessa ole ollut sitten vuosina 1939–1945 käytyjen ankarien sotien jälkeen.

Valmiuslain 3 luku käsittelee varautumista. 12 §:ssä muun muassa valtion viranomaiset veloitetaan varautumaan poikkeusoloihin etukäteisellä suunnittelulla, kuten valmiussuunnitelmilla (kts. luku 3.5), jotta voidaan varmistaa viranomaisten tehtävien laadukas täyttäminen myös poikkeusoloissa. Maakuntajoukoille annettava koulutus, myös poliisin toimesta annettuna, on osaltaan tätä varautumista erilaisia uhkakuvia ajatellen.

13 §:n mukaisesti kunkin viranomaisen varautumisesta vastaa valtioneuvosto sekä ministeriöt omien toimialojensa mukaisesti. Ministeriöt yhteensovittavat varautumista omalla toimialallaan. Poliisin osalta varautumista johtaa sisäministeriö ja puolustusvoimien osalta puolustusministeriö.

4.2 Aluevalvontalaki (755/2000)

Aluevalvontalain (755/200) tarkoitus on säätää Suomen aluevalvonnasta eli alueellisen koskemattomuuden valvonnasta ja turvaamisesta. Tästä käytetään nimitystä aluevalvonta.

Aluevalvontalain 23 §:n mukaan aluevalvontaviranomaisia ovat sotilas-, rajavartio-, poliisi- ja tulliviranomaiset sekä niiden aluevalvontaan määrätty virkamiehet. Aluevalvontaviranomaisten toiminnan johtamisesta ja yhteensovittamisesta aluevalvontalain soveltamisalaan kuuluvissa asioissa vastaa puolustusministeriö tai puolustusvoimien ylipäällikkö, tasavallan presidentti.

Lain 24 §:ssä säädetään aluevalvontaviranomaisten tehtävistä aluevalvonnan suhteen. Sen mukaan sotilasviranomaisten tehtävä on huolehtia aluevalvontaviranomaisten yhteistoiminnasta ja aluevalvonnan toimeenpanosta. Saman 24 §:n 3 momentissa säädetään, että muut aluevalvontaviranomaiset osallistuvat aluevalvontaan varsinaisten tehtäviensä yhteydessä ja niiden on ilmoitettava sotilas- tai rajavartiolaitosviranomaiselle aluerikkomuksesta tai alueloukkauksesta tai sellaisten uhasta.

Aluevalvonnan tehtävät eivät ole poliisin pääasiallisia tehtäviä, mutta se hoitaa lain määritelmän mukaan niitä varsinaisten tehtäviensä yhteydessä. Poliisin tehtävät on kerrottu poliisilaissa (872/2011). Erityisesti puhuttaessa puolustusvoimien ja poliisin välisestä yhteistoiminnasta, ei voida jättää huomiotta aluevalvonnan merkitystä.

4.3 Poliisilaki (872/2011)

Poliisilaki (872/2011) määrittää ja sääntelee poliisin toimintaa. Lain 1 luvun 1 §:ssä säädetään poliisin pääasiallisista tehtävistä, joita ovat:

1. *oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen,*
2. *yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen,*
3. *kansallisen turvallisuuden suojaaminen sekä*
4. *rikosten ennalta ehkäiseminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen.*

Pykälässä mainitaan, että poliisi toimii turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa ja suorittaa sille muut laissa erikseen säädetyt tehtävät. Poliisin tehtäviin luetaan kuuluvaksi myös kadonneen etsintä sekä tehtäväpiiriinsä kuuluva avunanto onnettomuuden uhrille.

Poliisi suorittaa myös sille kuuluvat lupahallinnon tehtävät sekä muut laissa erikseen säädetyt, poliisille kuuluvat tehtävät ja antaa jokaiselle tehtäväpiiriinsä kuuluvaa apua.

Poliisilain 1 luvun 1 §:n ensimmäinen lauseen *oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen* sisältää lainsäätäjän poliisille antaman ydintehtävän ja sitä voidaan pitää muiden poliisille asetettujen tehtävien yläkäsitteenä. Tämän ja muiden pykälässä mainittujen tehtävien suorittamiseksi poliisin toiminta voidaan jakaa neljään lohkoon:

1. valvonta ja hälytystoiminta
2. rikostorjunta
3. poliisin lupahallinto
4. muut tehtävät, jotka kattavat esimerkiksi virka-apuun liittyvä asiat (Helminen 2012, 57–61).

Jotta ymmärrettäisiin poliisin toimintaa sekä virka-apuun, sen pyytämiseen, saamiseen ja antamiseen liittyviä tekijöitä, on keskeistä käsittää, mitkä tehtävät ylipäänsä kuuluvat poliisin hoidettavaksi.

Poliisi on 1 luvun 1 §:n mukaisesti velvollinen toimimaan yhteistyössä eri viranomaisten kanssa tehtäviensä hoitamiseksi. Poliisilain 9 luvun 1 § ja 2 §:ssä säädetään poliisin antamasta ja poliisille annettavasta virka-avusta. Poliisin on pyynnöstä annettava virka-apua toiselle viranomaiselle, jos niin erikseen säädetään tai laissa säädetyn valvontavelvollisuuden toteuttamiseksi, mikäli virka-apua pyytävää viranomaista estetään suorittamasta sille kuuluvaa virkatehtävää. Poliisin on mahdollista antaa virka-apua myös yksityiselle. Poliisin antamasta virka-avusta päätöksen tekee päällystöön kuuluva poliisimies, ellei laissa säädetä asiasta muulla tavalla.

9 luvun 2 § velvoittaa viranomaisen antamaan tarpeellista virka-apua poliisille kuuluvan tehtävän hoitamiseksi, johon virka-apua antava viranomainen on toimivaltainen. Virka-avun pyytämisestä päätöksen tekee päällystöön kuuluva poliisimies, ellei asiasta ole toisin säädetty tai asian kiireellisyys muuta vaadi.

9 luvun 2 §:n 2 momentissa on viittaus puolustusvoimien virka-avusta poliisille, josta on annettu oma lakinsa, laki puolustusvoimien virka-avusta poliisille (781/1980). Poliisilaki on kuitenkin ensisijainen poliisin toimintaa ohjaava säädös.

9 luvun 4 §:n mukaan poliisi voi toiminnassaan käyttää vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetussa laissa (556/2007) tarkoitetussa palveluksessa olevia henkilöitä tukena etsintätehtävissä ja muissa tehtävissä, joihin ei sisälly merkittävää julkisen vallan käyttöä.

Poliisilain 1 luvun pykälissä 2–6 on määritelty kaikkea poliisitoimintaa ohjaavat periaatteet. Ne ovat perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, suhteellisuusperiaate, vähimmän haitan periaate, tarkoitussidonnaisuuden periaate sekä tehtävien hoito ja tärkeysjärjestys. Poliisin on noudatettava näitä periaatteita kaikessa toiminnassaan, myös yhteiskunnan ollessa poikkeusoloissa.

4.4 Laki puolustusvoimista (551/2007)

Puolustusvoimista annettu laki säättää puolustusvoimille kuuluvista tehtävistä sekä puolustusvoimien toimivallasta, organisaatiosta, hallinnosta, henkilöstöstä sekä sotilaskäskyasioiden päätöksentekojärjestelmästä. Lain 2 §:n mukaan puolustusvoimien tehtäviin luetaan kuuluvaksi muiden viranomaisten tukeminen, johon kuuluu muun muassa:

- a) *virka-apu yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, terrorismirikosten estämiseksi ja keskeyttämiseksi sekä muuksi yhteiskunnan turvaamiseksi*

Lain 10 §:ssä säädetään poliisille ja rajavartiolaitokselle annettavasta virka-apusta. Puolustusvoimat antaa poliisille virka-apua yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi sekä terrorismirikosten estämiseksi ja keskeyttämiseksi siten kuin laki puolustusvoimien virka-apusta poliisille (781/1980) määrittelee. Edellä mainitun lain puitteissa puolustusvoimilla on oikeus käyttää poliisin johdolla sotilaallisia voimakeinoja terrorismirikoksen estämisessä ja keskeyttämisessä puolustusvoimien avustuksessa poliisia.

4.5 Laki puolustusvoimien virka-apusta poliisille (781/1980)

Puolustusvoimien virka-apusta poliisille annetussa laissa (781/1980) säädetään siitä, milloin puolustusvoimat on velvollinen antamaan poliisille virka-apua. Lain 1 §:n mukaan virka-apua on annettava:

- 1. henkilön etsimiseksi ja kiinni ottamiseksi*
- 2. paikan tai alueen eristämiseksi ja tutkimiseksi*
- 3. liikenteen ohjaamiseksi*
- 4. henkilöiden ja omaisuuden tilapäiseksi suojaamiseksi*
- 5. räjähteiden raivaamiseksi*
- 6. muuhun sellaiseen tehtävään, jonka suorittamiseksi tarvitaan puolustusvoimien erityishenkilöstöä tai -välineistöä*

Edellä mainituista kohdista voi suoraan todeta, että räjähteiden raivaaminen ei kuulu reserviläisistä koostuville maakuntajoukoille vaan tehtävään koulutetulle puolustusvoimien palveluksessa olevalla ammattihenkilöstölle. Kuudennessa kohdassa jätetään mahdollisuus myös niihin tilanteisiin, joita ei erikseen ole säädetty, mutta näissäkin maakuntajoukkojen käyttö lienee haastavaa, kun tilanteisiin, joissa kyseistä lainkohtaa sovelletaan, tarvitaan erityishenkilöstöstä. Maakuntajoukot eivät ole tällaista erityishenkilöstöä.

Lain 2 §:n mukaan virka-apua on annettava vain silloin, kun poliisin omat resurssit ovat riittämättömät tehtävän hoitamiseen tai siihen tarvitaan erityishenkilöstöä taikka -välineistöä, jota poliisilla ei ole.

Lain 3 §:ssä säädetään, että virka-apua voi pyytää ainoastaan päällystöön kuuluva poliisimies. Asiasta on ilmoitettava Poliisihallitukseen, jos Poliisihallitus ei ole virka-avun pyytäjä. Puolustusvoimissa virka-avun antamisesta päättää pääesikunta tai puolustushaaran esikunta. Mikäli virka-apua tarvitaan kiireellisesti, päätöksen voi tehdä varuskunnan päällikkö, joukko-osaston komentaja tai sotilaslaitoksen päällikkö.

Puolustusvoimat voi käyttää muissa kuin voimakeinoja tai sotilaallisia voimakeinoja edellyttävissä tehtävissä virka-apun antamiseen vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetussa laissa (556/2007) tarkoitettuja henkilöitä.

Poliisilla on oikeus puolustusvoimilta saatavaan, voimakeinojen käyttöä edellyttävää virka-apua esimerkiksi rikoksen estämiseksi tai keskeyttämiseksi. Virka-apu voi tällöin sisältää myös sotavarustein tapahtuvaa asevoiman käyttöä. Tällaista virka-apua ei kuitenkaan anna reserviläisistä koostuva virka-apuosasto.

Reserviläiset ovat virka-apuosastona olleet toistaiseksi hyvin vähän käytetty joukko. Ne muodostavat kuitenkin merkittävän resurssin, esimerkiksi maakuntajoukkojen muodossa. Maakuntajoukkoja on käytetty virka-aputehtävillä, mutta niiden käyttämiseen ei ole muodostunut selkeää toimintamallia. (Liesinen ym. 2017, 30.)

Poliisi vastaa lain 5 a §:n mukaan virka-aputilanteen yleisjohdosta. Puolustusvoimien virka-apuosastoa sen sijaan johtaa osaston päälliköksi määrätty puolustusvoimien sotilasvirassa toimiva henkilö. Poliisi päättää, milloin virka-apu keskeytetään tai lopetetaan.

4.6 Laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta (556/2007)

Vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta annetun lain (556/2007) tarkoitus on 1 §:n mukaan säätää viranomaisten valvonnassa ja ohjauksessa järjestettävästä vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta, jolla kehitetään kansalaisten ja viranomaisten valmiuksia osallistua yhteiskunnan tukemiseen vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Lailla pyritään edistämään Suomen maanpuolustuskykyä.

Annetun lain 3 § käsittelee muun muassa puolustusvoimien ja pääesikunnan vapaaehtoista maanpuolustusta koskevia tehtäviä. Puolustusvoimien tehtävä on valvoa puolustusvoimien aseiden käyttöä sotilaallisia valmiuksia antavassa koulutuksessa sekä johtaa puolustusvoimien antamassa virkaavussa vapaaehtoisten käyttöä.

Lain 28 §:ssä säädetään, että Suomen kansalainen voi antaa puolustusvoimille kirjallisen sitoumuksen siitä, että hän osallistuu puolustusvoimien vapaaehtoiisiin harjoituksiin sekä saman lain 23 § ja 27 §:ssä tarkoitettuihin tehtäviin määräajan, vähintään kaksi ja enintään kuusi vuotta kerrallaan.

23 §:ssä määrätään, että puolustusvoimat voi käyttää edellä kerrottuja sitoumuksen antaneita henkilöitä annettaessa virka-apua poliisille puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain (781/1980) mukaan. 3 momentissa kuitenkin tarkennetaan sitoumuksen antaneiden käyttöä rajaamalla heidät pois voimankäyttöä vaativista tehtävistä.

27 §:ssä määrätään, että valtioneuvoston yleisistunto voi päättää, että puolustusvoimilla on mahdollisuus määrätä ylimääräiseen palvelukseen henkilöitä, joilla on poikkeusolojen tehtävää varten vapaaehtoisesti hankittu koulutus tai ammatin kautta hankittu erityisosaaminen ja, jotka ovat antaneet saman lain 28 §:n mukaisen sitoumuksen puolustusvoimille.

24 § käsittelee muuta avustustoimintaa esimerkiksi tehtävissä poliisin apuna ja sisältää viittauksen poliisilakiin (872/2011).

5 HAASTATTELUT JA NIIDEN TULOKSET

Luvussa 2.4 on kerrottu tämän työn yhteydessä tehdyistä haastatteluista sekä haastateltavista. Haastattelut toteutettiin marraskuun 2021 aikana ja niitä oli yhteensä neljä kappaletta. Haastatteluilla pyrittiin hankkimaan sellaista tietoa, jolla kyetään vastaamaan luvussa 2.1 esitettyihin tutkimuskysymyksiin.

Haastatteluissa esitetyt kysymykset olivat keskenään hieman erilaisia riippuen siitä, haastateltiinko poliisin tai puolustusvoimien edustajaa vai reserviläistä. Jokaiselle haastateltavalle esitettiin kuusi tai seitsemän kysymystä ja kysymykset oli laadittu siten, että ne palvelivat mahdollisimman hyvin tiedon- saantia kyseisen ryhmän tai ammattikunnan edustajalta.

5.1 Maakuntajoukkojen käyttö poliisin tukena

Haastatteluissa hankittiin tietoa maakuntajoukkojen mahdollisista käyttötilanteista poliisin tukena sekä normaali- että poikkeusoloissa. Jokaisen haastateltavan vastaus perustui puolustusvoimien virka-avusta poliisille annettuun lakiin (781/1980), jossa on listattu kyseisiä tilanteita.

Poliisin edustajalta tiedusteltiin haastattelussa poliisin toiminnan eroja normaali- ja poikkeusolojen välillä. Vastauksessa esiintyi vahva viittaus poliisin toimintaa säätelevään poliisilakiin.

Juridisesti toiminta ei eroa millään tavalla. Poliisilain 1:1 on todettu, että ”poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, kansallisen turvallisuuden suojaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen...”. Tämä on poliisin laissa sille määrätty ydintehtävä. Lain tasolla poliisin tehtäviä ja velvollisuuksia ei ole eritelty toisistaan normaali- ja poikkeusoloissa. Näin ollen poliisin tehtävä yhteiskunnan keskeisenä turvallisuuden ylläpitäjänä on vallitsevasta yhteiskunnallisesta tilasta riippumatta aina sama, mutta siirryttäessä normaalioloista muuhun yhteiskunnalliseen tilaan, poliisi joutuu priorisoimaan sille annettujen tehtävien hoitoa. – Haastateltava A

Haastattelussa kiinnitettiin huomiota myös maakuntajoukkojen merkitykseen poliisille kokonaisturvallisuuden näkökulmasta. Sekä poliisin että puolustusvoimien edustajat näkivät maakuntajoukkojen olevan motivoitunut joukko virka-aputehtävien suorittamiseen. Ongelmana nähtiin kuitenkin se, ettei niiden käyttö ole prosessiteknisesti kovin ketterää. Tästä johtuen esimerkiksi kadonneen henkilön etsintään on helpompi valjastaa Vapaaehtoinen pelastuspalvelu (Vapepa), joka saadaan nopeasti liikkeelle. Poliisista haastateltu kuitenkin totesi, ettei maakuntajoukkojen merkitystä poliisin tukena osana kokonaisturvallisuutta tule vähätellä.

Kaikesta huolimatta maakuntajoukot ovat poliisille etenkin erilaisissa kriisiytyneissä yhteiskunnallisissa tiloissa merkittävä lisäresurssi, jota tulisi kyetä hyödyntämään niiden monimuotoisen käytettävyyden vuoksi tehokkaammin. Niiden merkitystä ei tule väheksyä, sillä tarvittaessa ne vapauttavat poliisia kohdentamaan sille laissa säädettyjen tehtävien hoitamista ja priorisointia.

Toivoisin, että maakuntajoukkojen käytettävyyteen liittyviä asioita ymmärrettäisiin poliisihallinnossa laajemmin kuin mitä se nykyään on. – Haastateltava A

5.1.1 Normaaliolot

Yhteiskunnan normaalioloissa maakuntajoukkojen antama virka-apu on varsin tavanomaista, mikä tuli ilmi myös haastateltavien vastauksissa. Vastaukset olivat hyvin samankaltaisia, joskin poliisin ja puolustusvoimien edustajina haastatellut henkilöt pohjasivat vastauksensa tiukasti lakiin.

Puolustusvoimien edustaja painotti vastauksessaan, että normaalioloissa maakuntajoukkojen antama virka-apu poliisille ei ole aseellista, vaan tukevaa toimintaa, kuten liikenteenohjausta, alueen eristämistä, esimerkiksi suuronnettomuuksissa ja Uudellamaalla 2020 Covid-19-viruksen johdosta nähdyn eristystehtävän kaltaisessa sulussa.

Poliisin puolelta vastauksessa painottui niin ikään se, ettei voimankäyttöä mahdollisesti sisältäviin tilanteisiin ole mahdollista hyödyntää maakuntajoukkojen tukea. Sen sijaan maakuntajoukkojen mahdollisuus poliisia tukevana resurssina nähdään muissa tilanteissa.

Lakitasolla maakuntajoukot olisivat erinomainen resurssi esimerkiksi kadonneen henkilön henkeä pelastavassa etsinnässä ja lisäksi tulee mieleen esimerkiksi suuronnettomuudet, joiden hoitamiseen kuuluu pitkiä aikoja. Kyseessä voisi olla tilanne, jossa tarvitaan pidemmän aikaa esimerkiksi liikenteenohjaus- tai alueen eristystehtäviin resursseja. – Haastateltava A

Reserviläisten vastauksissa paistoi vahvasti esiin pitkä kokemus kertausharjoituksista. Heidän vastauksissaan esiintyi samoja tilanteita kuin viranomaisilla – liikenteenohjaus, alueen eristäminen, kadonneen henkilön etsintä sekä omaisuuden etsintä. Reserviläiset painottivat rooliaan avustavana resurssina, mikä tarkoittaa, ettei heillä ole myöskään suuria valtuuksia vaan he toimivat poliisin ohjauksessa.

Reserviläiset korostivat myös heidän käyttömahdollisuuttansa useiden eri viranomaisten tukena. Viranomaiset toimivat monesti yhdessä saman tilanteen ympärillä, mutta heillä on omat tehtävänsä. Tässä painottui maakuntajoukkojen käyttö useassa eri roolissa.

Ajattelen, että kun on myös muita viranomaisia, esimerkiksi pelastusviranomaiset, niin tehtävät ovat jonkin verran päällekkäin meneviä, kun viranomaisilla on omat tehtävät onnettomuustilanteissa. Jos on jokin suuri tehtävä, jossa on paljon viranomaisia paikalla niin ajattelisin, että maakuntakomppania on tällainen yhteinen reservipooli, joka soveltuisi ikään kuin kaikkien käyttöön. – Haastateltava C

Huomioitavaksi tulee tosin byrokratia virka-avun antamisen taustalla. Se monimutkaistaa maakuntajoukkojen käyttöä muiden viranomaisten tukena, jos virka-apu on hyväksytty annettavaksi esimerkiksi poliisille.

Reserviläiset painottivat myös omaa taustaansa sekä motivaatiotaan toimia virka-apuosastossa. He ovat vapaaehtoisesti toiminnassa mukana, mikä kertoo jo omaa kieltänsä heidän toimintakykynsä ja motivaationsa suhteen.

Meidän suurimmat vahvuutemme ovat koulutus, varustus ja motivaatio. Olemme halukkaita toimimaan ja pystymme toimimaan käskyjen alla niin suuremmassa kuin pienemmässäkin joukossa. Toimimme ikään kuin nappia painamalla. – Haastateltava D

5.1.2 Poikkeusolot

Valtioneuvoston todetessa yhdessä tasavallan presidentin kanssa yhteiskunnassa vallitsevan poikkeusolot, myös toimivaltuudet muuttuvat erillisen käyttöönottoasetuksen mukaisesti. Haastateltavilta kysyttiin, millaisissa tilanteissa maakuntajoukkoja voitaisiin käyttää poliisin tukena poikkeusoloissa. Jokainen haastateltavista aloitti vastauksensa viittaamalla vastaukseensa normaaliolojen aikaisista käyttötilanteista.

Poliisin edustaja katsoi asiaa laajemmasta yhteiskunnallisesti tilanteesta, jossa poliisi saattaisi joutua priorisoimaan tehtäviensä hoitojärjestystä. Lakisääteiset tehtävät ovat poliisilla myös poikkeusoloissa

amat ja ne on kerrottu poliisilaissa. Maakuntajoukoille poliisin tukena poikkeusoloissa esitettäviä tehtäviä olisivat esimerkiksi kadonneen henkilön henkeä pelastava etsintä sekä kohteen suojaamis- ja muut turvaamistehtävät.

Ajatellaan tilannetta, että kriisiytyneessä yhteiskunnallisessa tilanteessa ilmoitetaan kadonneeksi henkilö, joka on lähtötietojen perusteella akuutissa hengenvaarassa, mikäli ei tule löydettyksi nopeasti. Poliisilla ei ole yhteiskunnallisesta tilanteesta johtuen osoittaa riittäviä resursseja tehtävän hoitamiseen, mutta silti sillä on lakiin säädetty velvollisuus ottaa tehtävä hoidettavakseen. Tällöin maakuntajoukot voisivat olla muiden vapaaehtoisjärjestöjen ohella erinomainen tuki hoitamaan tätä poliisilaissa sille säädettyä tehtävää poliisin johdon alaisuudessa.

Lisäksi maakuntajoukkoja, jotka puolustusvoimat on varannut poliisille pyydettyä osoitettavaksi virka-apuresursiksi, voidaan käyttää poikkeusoloissa esimerkiksi erilaisiin kohteen suojaamistehtäviin sekä muihin turvaamistehtäviin. – Haastateltava A

Puolustusvoimien edustaja mainitsi toimivaltuuksien lisääntymisen, mikä mahdollistaa myös useampia tehtäviä. Tällaisia olisivat mahdollisesti kulunvalvonnan tehostaminen esimerkiksi valtion ja kuntien virastoissa, opastus- ja saattotehtävät sekä kansainvälisen avun vastaanottojärjestelyissä tapahtuvat tehtävät.

Reserviläiset nostivat vastauksissaan esiin yhteiskunnan harmaan vaiheen aikana mahdollisia tilanteita. Tällaisia voisi olla alueiden valvonta, liikenteenohjaus, tiedustelutehtävät sekä kuljetus- ja saattotehtävät. Poikkeusoloissa kansalaisilla nousee varmasti mieleen epävarmuuden tunne, jolloin maakuntajoukot voisivat toimia erillisen sapluunan mukaan ohjaavissa tehtävissä. Myös reserviläiset olivat yhtä mieltä siitä, että kadonneen henkilön etsinnässä he olisivat erinomainen tuki ja heitä voisi yhteiskunnallisesta tilasta riippuen käyttää myös vaarallisen henkilön etsintään, mikäli toimivaltuudet mahdollistavat sen.

Paikallisjoukot on tarkoitettu luomaan turvallisuutta paikallisesti muiden viranomaisten kanssa. Näkisin juuri siksi, että vaikka olisi kuinka vakava tilanne niin maakuntajoukot sopisivat muiden viranomaisten kanssa yhteen käytettäväksi. – Haastateltava C

5.2 Maakuntajoukkojen paikallistuntemus

Maakuntajoukot koostuvat paikallisista ihmisistä, mikä tarkoittaa korkeaa paikallistuntemusta joukkojen keskuudessa. Haastateltavilta kysyttiin paikallistuntemuksen merkitystä poliisille annettavassa virka-avussa. Vastauksissa ei kiinnitetty huomiota ainoastaan maantieteelliseen paikallistuntemukseen, vaan laajempaan näkökulmaan.

Poliisin edustaja totesi vastauksessaan, että maakuntajoukkojen paikallistuntemuksen hyödynnettävyyttä palvelee maantieteellisen paikallistuntemuksen lisäksi se, että ne koostuvat mahdollisimman monimuotoisesta otannasta kansalaisia. Tämä varmistaa sen, että henkilöillä on valmiit kontaktit ja tuntemus erilaisiin paikallistason toimijoihin. Pohjanmaan kielirakenteesta johtuen myös kielikysymys nousi esiin ja se kytkettiin poliisin päivittäiseen työhön.

Lisäksi operoitaessa Pohjanmaalla, korostuu myös kyky toimia molemmilla kotimaisilla kielillä. Maakuntajoukoille annettujen tehtävien hoitaminen helpottuu merkittävästi, kun tunnetaan alueellisten erityispiirteiden (kieli, ihmiset, yhteiskunnalliset rakenteet, eri toimijat jne.) elementit riittävän hyvin. Nämä samat elementit ovat vallitsevia myös poliisin normaalioloissa tapahtuvassa päivittäistoiminnassa. – Haastateltava A

Puolustusvoimista haastatellun henkilön näkemys oli poliisin kanssa sama. Hän sanoi vastauksessaan myös harjoittelun paikallisella alueella, jolloin alue tulee tutuksi. Poliisin edustaja totesikin, että toiminta-alueen tulisi olla poliisille osoitetulle virka-apuosastolle mahdollisimman tuttu, minkä vuoksi normaalioloissa tapahtuva harjoitustoiminta olisi toimintaa parhaiten palvelevaa, jos se järjestettäisiin mahdollisimman erilaisissa ympäristöissä maakunnan alueella.

Reserviläiset näkivät paikallistuntemuksen niin ikään maantieteellisenä voimavarana, mutta myös henkilöverkostona. Maantieteellisessä paikallistuntemuksessa korostettiin tietämystä alueen tiestöstä, mikä helpottaa sekä jalan että ajoneuvoin tapahtuvaa liikkumista. Maakuntajoukkojen liikkuesssa, yksittäinen kokoonpano on usein pieni, jolloin muutamalla tai ainakin jollain henkilöllä on parempi käsitys kyseisestä alueesta ja siellä tapahtuvasta liikkumisesta. Reserviläiset korostivat myös alueen väestön tapaa puhua sekä kieltä.

Jos annetaan kartta ja GPS niin kuka tahansa voi löytää haluttuun paikkaan, vaikka ei olisi paikallinen. Kun kansalainen sanoo paikan omalla kielellään, murteellaan tai muuten käyttää alueesta paikallisten käyttämää nimitystä, osaamme paikallistuntemuksen myötä toimia aivan eri tavalla. – Haastateltava D

5.3 Pohjanmaan poliisin maakuntajoukoille antama koulutus

Pohjanmaan poliisilaitokselta on yli kymmenen vuoden ajan ollut henkilöstöä kouluttajina maakuntajoukoille vuosittain suunnatussa vapaaehtoisessa kertausharjoituksessa. Harjoituksissa poliisilla on ollut mahdollisuus kouluttaa reserviläisille sellaisia asioita, jotka palvelevat niitä tilanteita, joissa poliisi voisi maakuntajoukkoja virka-apuna hyödyntää.

Haastateltavilta kysyttiin Pohjanmaan poliisilaitoksen antaman koulutuksen sisällöstä sekä siitä, miten se palvelee poliisille annettavaa virka-apua. Poliisin edustaja kertoi olleensa kouluttajana mukana lähes 15 vuoden ajan ja hänen mukaansa koulutuksessa on vuosittain vaihdelleet eri teemat. Pääteemoina on ollut muun muassa kohteen suojaaminen, kadonneen henkilön etsintä sekä hätäensiapu. Harjoituksessa on myös esitelty poliisitoiminnan eri teemoja.

Aiheet ovat olleet sellaisia, joihin virka-apuosastoa voitaisiin erilaisissa vallitsevissa yhteiskunnallisissa tilanteissa (normaalitila vs. muu tila) käyttää. Lisäksi koulutuksen yhteydessä on esitelty vuosittain poliisin erilaisia teemoja: koiratoiminta, jouha, vati, tepo ja rpa. Toiminnan esittelyssä on kuitenkin huomioitu se, että esittely on ollut ”yleisluontoista” huomioiden se, ettei poliisi tuo julki toiminnastaan operatiivisia elementtejä. Edellä mainittujen osalta on todettu, että ne sitouttavat maakuntajoukkojen toiminnassa mukana olevia reserviläisiä ja lisäävät heidän kiinnostustansa toimintaa kohtaan. – Haastateltava A

Vastauksissa ilmeni, että vuosittainen koulutus on ollut pitkälti myös edellisen vuoden teemojen kertausta. Poliisin edustaja totesi asiasta, että vuosittainen koulutus on melko vähäistä, minkä vuoksi kertaaminen ja perusasioiden harjoittelu on tarpeellista. Koulutus on lisäksi sisältänyt teoriaopetusta, joka on käsittänyt vuosittain eri aiheita kuten lainsäädännön läpikäymistä.

Koulutusta pystytään kuitenkin järjestämään suhteellisen vähän vuositasolla. Tästä johtuen eri teemoista riippumatta on vuosittain kerrattu tiettyjä perusasioita. Koulutuksen vähäisestä määrästä johtuen, harjoituksissa tulee aina pitäytyä perusasioiden parissa. Kovin syvälle menevä koulutus ei ajankäytöllisistä syistä ole mahdollista. Lisäksi jokainen koulutustilaisuus on pitänyt sisällään kyseisen koulutustapahtuman teemaan liittyvän teorialuennon, joka on toiminut johdantona sekä motivaattorina itse varsinaista käytännön harjoitusta silmällä pitäen. – Haastateltava A

Puolustusvoimien edustaja toi vastauksessaan vuosittaisen vapaaehtoisen kertausharjoituksen lisäksi ilmi myös Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen (MPK) järjestämän *Sotilaspoliisi 1* -kurssin, jonka uudet maakuntajoukkojen reserviläiset käyvät. Kurssilla pidetään muun muassa teoriaopetusta lainsäädännöstä. Pohjanmaan poliisi ei varsinaisesti anna koulutusta kyseisellä kurssilla, mutta kurssi antaa käsitystä lainsäädännöstä ja sen käytöstä eri tilanteissa.

Reserviläisten vastaukset Pohjanmaan poliisilaitoksen antamaan koulutukseen sisälsivät samoja ajatuksia. He ovat tietoisia eri teemojen vuosittaisesta kertauksesta, mutta ymmärtävät sen osaamisen tason näkökulmasta. Reserviläiset ovat kuitenkin kokeneet koulutuksen monipuoliseksi ja jo nykyisellään laadukkaaksi.

Painotuksessa on ehkä enemmän keskitytty normaaliajan virka-apukoulutukseen, mikä on tietenkin hyvä, sillä poikkeusoloja varten tapahtuva koulutus tulee esille monesti puolustusvoimien omissa harjoituksissa.

Olemme käyneet todella monia eri osa-alueita läpi, vaikka jotkin ovatkin olleet kertausta. Etsintätehtävät ovat monesti olleet suunnistustyyppisiä, mutta se nimenomaan on sitä kertaamista. – Haastateltava D

Se, että itsellä on luottamusta omaan osaamiseen ja kykyyn toimia eri tehtävissä, perustuu varmasti myös siihen, että koulutus on antanut toimintaa hyvät eväät. – Haastateltava C

5.4 Koulutuksen kehittäminen

Jokaiselta haastateltavalta kysyttiin, miten Pohjanmaan poliisin maakuntajoukoille antamaa koulutusta voitaisiin kehittää tulevaisuudessa. Kehitysehdotuksia tuli runsaasti ja ne olivat lähes jokaisella erilaisia. Kehittämisehdotukset perustuivat haastateltavien omiin kokemuksiinsa saamastaan koulutuksesta.

Poliisista haastatellun henkilön näkemys asiasta oli kouluttajien vähäinen vaihtuvuus. Kouluttajien tulisi olla vuosittain samoja, jotta kokemus koulutettavan joukon osaamisesta on hallussa. Poliisista valittujen kouluttajien tulisi olla riittävän kokeneita ja hallita koulutettavana oleva asia mahdollisimman monesta eri näkökulmasta.

Lisäksi heidän tulee olla tehtävään mahdollisimman motivoituneita ja sitoutuneita sekä Isänmaallisia positiivisessa mielessä. Heillä tulee olla luontainen halu ja kyky kehittää poliisin ja puolustusvoimien välistä yhteistyötä. Jos kouluttajat vaihtuisivat vuosittain, on vaarana, että koulutus on sirpaloitunutta ja epäjohdonmukaista. – Haastateltava A

Poliisin edustaja korosti koulutuksen vähäistä määrää vuositasolla, mikä tuo toimintaan omat haasteensa. Kerran vuodessa tapahtuva koulutus pakottaa pysymään perusasioiden parissa eikä eri teemoihin syventymiseen ole suurta mahdollisuutta. Haastattelussa poliisi kuitenkin esitti ajatuksen siitä, olisiko koulutusta mahdollista täsmentää suorittavan joukon ja johtajien välillä siten, että se palvelisi mahdollisimman tehokkaasti reserviläisten osaamista heidän tehtäviensä mukaisesti.

Koulutukseen varattu aika ja resurssit ovat hyvin rajallisia. Näin ollen, kuten edellä mainittu, koulutuksessa tulee pysyä perusasioissa vuosittain muuttuvasta teemasta huolimatta. Olisi kuitenkin pohtimisen arvoista selvittää, voitaisiinko reserviläisyksikkö jakaa koulutuksen yhteydessä pienempiin osiin ja

antaa heille heidän koulutukseensa ja virka-apuosaston tehtävään liittyen niin sanottua ”täsmäkoulutusta”. Tällä tarkoitan sitä, että niin sanotulle suorittavalle portaalle annettaisiin enemmän kohdennettua käytännön koulutusta ja virka-apuosaston esimiehille annettaisiin enemmän teoriapohjaista koulutusta, jossa perehdytään poliisiin ja virka-apuosaston toimintaa ohjaavaan lainsäädäntöön ja muuhun vastaavaan. – Haastateltava A

Puolustusvoimista haastatellun näkemys oli niin ikään resurssipainotteinen. Haaste on hänen mielestään, juuri se, miten vähäiseen koulutusaikaan saadaan vuositasolla sisällytettyä oleellinen asia, jotta se hyödyttäisi mahdollisimman hyvin virka-aputilanteita.

Resurssien puitteissa vähintään kerran vuodessa olisi tarpeen kerrata laki- ja toimivaltuusasiat vähintään ryhmänjohtajatasolle (luennot). Kerran vuodessa on syytä jatkaa harjoitustoimintaa, jossa tehdään yhteistyötä ja etsitään yhteiset rajapinnat normaali- ja poikkeusoloihin. – Haastateltava B

Reserviläiset nostivat koulutuksen kehittämisestä esiin hieman erilaisia ajatuksia. Heidän mielestään koulutus on ollut paljon normaaliolojen tehtäviä palvelevaa, joten toiveena olisi tuoda esiin enemmän taktista ja yleisesti ottaen haastavampien tilanteiden koulutusta. Koulutettavassa asiassa voitaisiin näin ollen mennä portaittain vaativampaan suuntaan. Harjoituksissa reserviläisten joukossa on vuosittain jonkin verran vaihtuvuutta, mikä tuo oman haasteensa. Tähän asiaan liittyen koulutuksen rakenteeseen tulikin ehdotus.

Ajattelin, että vuotuinen koulutus voisi olla sellaista, että ensimmäisenä päivänä olisi niin kutsuttu perus-/kertauskoulutus ja toisena päivänä tällainen moduulimainen erikoiskoulutus johonkin tiettyyn aihealueeseen liittyen. Vuosittain tätä voisi helposti muuttaa siten, että tuo ensimmäisen päivän koulutus käytäisiin läpi ja se pysyisi varmasti sisällöltään melko samanlaisena. Toisen päivän koulutusta voitaisiin vaihdella siten, että syvennyttäisiin enemmän johonkin tiettyyn asiaan. Uskon, että tällainen motivoisi harjoitukseen osallistujia paremmin, kun peruskoulutuksen lisäksi olisi tällaista vaativampaa koulutusta. – Haastateltava C

Reserviläisten haastatteluissa esitettiin myös toive siitä, että harjoituksissa toimittaisiin enemmän poliisin kanssa yhdessä, kun tällä hetkellä koulutus on pitkälti poliisivetoista ja poliisit toimivat kouluttajina. Reserviläiset esittivät, että esimerkiksi paikallispuolustusharjoituksissa he olisivat enemmän poliisin käytettävissä ja että poliisi oikeasti käyttäisi heitä virka-apuosastona.

Lisäksi reserviläisten toiveita tulevien vuosien harjoituksia ajatellen olivat koiratoiminnan, puhuttamisen sekä käskyttämisen, poliisin käyttämän terminologian ja todistusaineiston tunnistamiseen liittyvien asioiden kertominen ja kouluttaminen.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyössä suorittamalla haastatteluilla on pyritty saamaan vastauksia luvussa 2.1 esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Vastauksia tulee tarkastella yhdessä aihetta säätelevän keskeisen lainsäädännön kanssa, jota on esitelty tämän työn teoriaosuudessa luvussa 4. Tämän työn oleellinen johtopäätös on se, että maakuntajoukoille voidaan poliisille annettavassa virka-avussa esittää useita eri tehtäviä ja Pohjanmaan poliisiin maakuntajoukoille antamaa koulutusta on mahdollista kehittää vielä nykyisestäänkin. Mitä tämä sitten tarkoittaa, kerrotaan seuraavaksi.

Puolustusvoimien virka-avusta poliisille annetun lain (781/1980) 1 § säätelee kohdittain sen, mihin tehtäviin puolustusvoimat voi lähtökohtaisesti henkilöstöään ja reserviläisiä poliisiin tueksi asettaa. Maakuntajoukkojen osalta kyseessä on henkilön etsintä ja kiinniotto, paikan ja alueen eristäminen sisältäen kohteen suojaamisen, liikenteen ohjaaminen ja henkilöiden sekä omaisuuden suojaaminen.

Reserviläisiä käytettäessä poliisin virka-apuna, ei heidän ole etenkään normaalioloissa mahdollista käyttää voimakeinoja. Näin ollen voimankäyttöä mahdollisesti sisältävät tehtävät eivät sovellu sellaisen virka-avun piiriin, jota puolustusvoimat voisi maakuntajoukkoja käyttämällä poliisille normaalioloissa antaa. Maakuntajoukkojen poliisille normaalioloissa antama virka-apu on hyvin tavanomaista, lähinnä henkilöstöresurssi, jota esimerkiksi suuronnettomuuksissa tai kadonneen henkilön etsinnässä voitaisiin tarvita. Maakuntajoukot soveltuvatkin poliisin tueksi parhaiten juuri niihin tehtäviin, jossa tarvitaan paljon henkilöstöä pitkäksi aikaa venyviin tehtäviin. Reserviläiset ovat paikallisia ja tuntevat paikalliset toimijat sekä maaston, mikä nostaa heidän kykyään toimia kulloisellakin alueella.

Maakuntajoukkojen tehtävät poliisin virka-apuna normaali- ja poikkeusolojen välillä eivät varsinaisesti eroa toisistaan. Se, mihin reserviläisiä voidaan käyttää yhteiskunnan normaalioloissa, pätee myös poikkeusolojen aikana tapahtuviin virka-aputehtäviin. Kyse on lähinnä siitä, että yhteiskunnan ollessa valmiuslain mukaisissa poikkeusoloissa, maakuntajoukoille esitettävien tehtävien kirjo on laajempi. Tähän ei voida antaa yksittäistä vastausta, sillä asia ratkeaa vasta valmiuslakia sovellettaessa ja tilanteesta riippuen annettavan käyttöönottoasetuksen sisällöstä.

Yhteiskunnassa vallitsevien poikkeusolojen aikaan poliisi voi joutua asettamaan tehtäviään normaalioloja enemmän tärkeysjärjestykseen, jolloin poliisin omat resurssit saattavat väijäämättä supistua yksittäisen tehtävän hoidossa. Erityisesti tällöin maakuntajoukkojen käyttö saattaa olla tarpeellista, sillä esimerkiksi kadonneen henkilön henkeä pelastava etsintä sitoo paljon henkilöstöä eikä kriisiytyneessä yhteiskunnassa poliisilla ole välttämättä mahdollisuutta kiinnittää resursseja kyseiselle tehtävälle siten kuin se normaaliolojen aikana olisi mahdollista. Etsintätehtävät saattavat vaatia myös etsit-

tävän kiinniotta, minkä lainsäädäntö puolustusvoimien poliisille antamassa virka-avussa mahdollistaa. Kiinnioton yhteydessä voimakeinojen käyttö saattaa konkretisoitua, mikä osoittaa tällaisen tehtävän soveltuvan ainoastaan poikkeusoloissa maakuntajoukoille suoritettavaksi. Lisäksi poikkeusoloissa maakuntajoukot soveltuvat virastojen ja laitosten kulunvalvonnan tehtäviin sekä erilaisiin turvaamistehtäviin – niin henkilöiden kuin omaisuuden turvaamiseen.

Merkittävä lainsäädännöllinen seikka on se, että poliisin toimintaa säätelee aina poliisilaki (872/2011) – sekä normaali- että poikkeusoloissa. Tämä tarkoittaa sitä, että maakuntajoukkojen toimiessa poliisin virka-apuosastona poliisin tehtävällä, myös heidän toimintaansa ohjaa ja määrittää kyseinen laki. Ensiarvoisen tärkeää onkin ymmärtää, milloin kyseessä on poliisilain 1 luvun 1 §:n mukainen poliisille kuuluva tehtävä ja milloin annetaan nimenomaisesti poliisille virka-apua sille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi. Poliisi johtaa aina näitä tilanteita.

Maakuntajoukkojen käyttötilanteita poliisin tukena on paljon. Ongelma käytön vähäisyydelle tuskin löytyy osaamisen tasosta vaan ennemmin maakuntajoukkojen ”liikekannallepanon” kankeudesta ja resurssikysymyksistä. Mikäli kadonneen henkilön etsintätehtävällä maakuntajoukkoja vertaa Vapaaehtoiseen pelastuspalveluun, on jälkimmäinen huomattavan paljon nopeampaa saada suorittamaan tehtävää. Jos maakuntajoukkoja vertaa varusmiesten muodostamaan virka-apuosastoon, on jälleen toisena mainittu helpompaa ja ketterämpää saada poliisin tueksi. Tämä prosessitekninen haaste on ymmärrettävä, mutta myös helposti ongelmaksi todettava, sillä maakuntajoukkojen reserviläiset olisivat motivoitunut ja hyvin varusteltu joukko suorittamaan esimerkiksi juuri kadonneen henkilön etsintää. Lisäksi maakuntajoukoilla olisi erinomainen paikallistuntemus, joka ilmenee niin maantieteellisenä tietämyksenä kuin henkilöverkoston valmiina kontakteina ja olisi hyödyksi useassa eri tehtävässä poliisin tukena.

Pohjanmaan poliisi antaa maakuntajoukoille vuosittain koulutusta valitsemiensa teemojen pohjalta. Koulutus on monipuolista ja vaihtelevaa, mutta sen haasteena on harjoituksissa vuosittain tapahtuva reserviläisten vaihtuvuus, mikä pakottaa harjoituksen sisällön kertauskoulutukseen. Koulutuksessa pysytään sellaisten perusasioiden parissa, mikä edesauttaisi mahdollisimman laadukkaasti maakuntajoukkojen toimintaa poliisin virka-apuosastona. Vapaaehtoisessa kertausharjoituksessa tapahtuva koulutus käsittää niin käytännön harjoitukset kuin teorialuennot. Kyseiseen harjoitukseen on ollut ominaista esitellä myös poliisin erilaisia toimintoja. Lisäksi maakuntakomppaniaan liittyvät uudet jäsenet ohjataan Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen järjestämälle kurssille, mikä sisältää muun muassa lainsäädännön teoriakoulutusta. Poliisin osallistuminen maakuntajoukoille annettavaan koulutukseen on ehdottoman tärkeää, jotta varmistetaan maakuntajoukkojen osaaminen myös todellisessa tilanteessa poliisin tukena.

Vapaaehtoisessa kertausharjoituksessa tapahtuva poliisin koulutus on koettu jo nykyisellään korkeatasoiseksi ja mielekkääksi. Koulutusta voidaan silti kehittää myös tulevaisuutta ajatellen. Koulutuksen pysyminen ehjänä ja johdonmukaisena edellyttää kouluttajien ammattitaitoa ja halua rakentaa viranomaisten välistä yhteistyötä. Kertauskoulutuksen välttämättömyys on eri osapuolilla tiedossa, mutta koulutuksen rakennetta on mahdollista tarkastella. Harjoituksen suunnittelussa voidaan pohtia kerta- ja syventävän koulutuksen sijoittamista eri päiville sekä reserviläisten tehtävän mukaan tapahtuvan erityiskoulutuksen toteuttamista. Esimerkiksi virka-apuosaston esimiesasemassa oleville voitaisiin antaa syvemmin teoriapohjaista opetusta ja suorittavalle joukolle käytännön koulutusta.

Puolustusvoimat järjestää vuosittain useita suuria paikallispuolustusharjoituksia, jotka tapahtuvat suurten kaupunkikeskusten ympäristössä. Näihin harjoituksiin liittyen, olisi järkevää saada poliisi konkreettisesti osallistumaan jollakin resurssilla harjoituksen toimivaan joukkoon ja näin ollen mahdollistaa aidossa ympäristössä maakuntajoukkojen antama tuki poliisille harjoituksen erilaisissa tilanteissa.

Koska Pohjanmaalla maakuntajoukoille poliisin toimesta annettava koulutus on hyvin vähäistä suhteessa siihen, minkä verran maakuntajoukkojen reserviläiset saavat puolustusvoimien antamaa sotilaallista koulutusta, voi selkärangassa olla toimintatapa, joka on sisäistetty vuosien ajan järjestetyissä kertausharjoituksissa, joissa on harjoiteltu puolustusvoimien toimintatapoja. On ymmärrettävää, että yksittäisessä harjoituksessa on mahdotonta kyetä täyteen poisoppimiseen joidenkin toimintatapojen osalta eikä sen pidä olla tarkoituskaan. Tästä syystä olisikin tärkeää, että poliisin antama koulutus antaisi hyviä eväitä toimia virka-apuosastossa poliisin tukena ja ennalta opittuja sotilaallisia taitoja osattaisiin soveltaa poliisin antamassa koulutuksessa opittuihin taitoihin.

7 POHDINTA

Opinnäytteen tekijän ominaisuudessa totean olleeni itse kolme kertaa mukana kertausharjoituksessa, jossa Pohjanmaan poliisilaitoksen henkilöstöä on toiminut kouluttajina. Omaan kokemukseen perustuen näen suurimmat haasteet reserviläisten käytettävyydessä juuri lainsäädännön käsityksen puutteessa. Reserviläisten käytännön osaaminen on monissa tilanteissa hyvin laadukasta, mutta suoritus voi olla ”yliampuva”, mikäli ei ymmärretä yhteiskunnassa vallitsevia olosuhteita ja tilaa. Tärkeintä onkin erottaa se, milloin ollaan normaalioloissa – siis rauhan ajassa – milloin häiriötilassa ja milloin poikkeusoloissa eli mahdollisesti tilassa, jossa Suomeen kohdistuu jopa aseellinen hyökkäys.

Tämän reserviläisten osaamisessa olevan aukon täyttämiseksi Pohjanmaan poliisin antama koulutus on sisältänyt teorialuennon, jossa lainsäädäntöä ja toimivaltuuksia on käsitelty. Jopa kyseisten teorialuentojen sisältöä enemmän tulisi ymmärtää itse luennon merkitys; osaaminen maastossa kehittyy

huomattavasti, kun ymmärretään, missä tilassa yhteiskunta kulloinkin on. Ammutaanko sarjatulta, yksittäisiä laukauksia vai ammutaanko lainkaan? Mikä on toimintaa milloinkin ohjaava säädös?

Maakuntajoukkojen koulutus poliisin toimesta perustuu Pohjanmaalla vain kerran vuodessa järjestettävään vapaaehtoiseen kertausharjoitukseen. Haastatteluissa reserviläisiltä lähtenyt ajatus moduulimaisesta koulutuksesta on toteuttamiskelpoinen ja syvemmän tarkastelun arvoinen. Onko usein kaksipäiväisen harjoituksen ensimmäisestä päivästä mahdollista tehdä, esimerkiksi rastikoulutuksena tapahtuva kertauskoulutus ja harjoituksen toisesta päivästä ensimmäisen päivän aiheisiin syventyvä koulutuspaketti?

7.1 Tutkimuksen luotettavuus

Tällä tutkimuksella tavoiteltiin vastauksia tutkimuskysymyksiin ja niitä myös saatiin. Opinnäyte on katsaus aiheeseensa alueellisen rajauksen sisältäen. Työssä saatiin tuloksia ainoastaan Pohjanmaan poliisilaitoksen toiminnasta viranomaisyhteistyössä. Työn aiheen voi aluksi kokea hyvin laajaksi ja yleisesti opinnäytetyölle jopa liiankin laajaksi. Luvussa 1.1 kerrottu työn tarkoitus ja luvussa 1.2 esitetty aiheen rajausta onnistuivat kuitenkin hyvin ja työssä keskityttiinkin ainoastaan oleelliseen ja tarkoituksenmukaiseen aineistoon ja sisältöön.

Tutkimuksessa haastateltiin neljää eri henkilöä, jotka edustivat eri toimialoja ja ovat niiden ammattilaisia. Reserviläisistä otantaan päätyi kaksi henkilöä, jotta näkökulmia saataisiin enemmän. Heidän vastauksissansa oletettiin saatavan enemmän omaan kokemukseen perustuvia vastauksia, siinä missä viranomaisten vastausten oletettiin perustuvan lakiin ja muihin määräyksiin sekä vallitsevaan toimintatapaan. Näin myös tapahtui ja vastaukset olivat objektiivisestikin tarkasteltuna hyvin laadukkaita.

Työn tulokset ovat luotettavia, sillä haastattelut on suoritettu erillisen tutkimussuunnitelman mukaisesti ja poliisin haastattelemista varten on hankittu tutkimuslupa Pohjanmaan poliisilaitokselta ennen haastattelun suorittamista. Tutkimuksessa toteutettuihin haastatteluihin liittyviä tutkimuseettisiä asioita on käsitelty luvussa 2.5. Haastattelut muodostavat tämän työn tutkimusosuuden ja ne on toteutettu edellä mainitussa luvussa kerrotulla tavalla. Tämä varmentaa myös työn tulosten luotettavuutta.

7.2 Itsearviointi

Opinnäytetyön tekijänä pidän erityisesti työn tutkimusosuutta onnistuneena. Perustelen asiaa sillä, että työssä toteutettaviin haastatteluihin saatiin haastateltavaksi työn aihealueesta hyvin tietoisia ammattilaisia ja haastateltavat osoittivat kiinnostustansa työtä kohtaan myös haastatteluiden jälkeen. Haasteena saattoi pitää työn aiheeseen liittyvän aiemmin kirjoitetun tekstin ja teorian tiedon vähäisyyttä, mutta asiasta selvittiin ottamalla työhön näkökulmaa varautumisesta ja kokonaisturvallisuuden käsitteistä yhdessä työn aihetta säätelevän lainsäädännön kanssa.

Muita varsinaisia takaiskuja tai epäonnistumisia ei opinnäytteen tekemisen aikana tullut vastaan. Pystyin työssäni hyödyntämään omaa kontaktiverkostoa ja aihealueen valinta osui oikeaan oman mielenkiinnon mukaisesti. Työssä käytetty kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä oli mielestäni oikea valinta, sillä pyrkimyksenä oli hankkia sanallista tietoa, eikä yleistyksiä ja lukuja, joita kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä tuottaa. Kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä tutkimuskysymyksiin saatiin kattavat vastaukset.

Pohdin vielä työn olleessa suunnitteluasteella, että tutkimus toteutettaisiin kvantitatiivisena pyrkien tavoittelemaan hieman erilaista tietoa. Vaihtoehtona pidin lomakekyselyn suorittamista useammalle poliisille sekä reserviläiselle tai useampien haastattelujen toteuttamista. Päädyin kuitenkin lopulta neljään haastatteluun, sillä koin, että viranomaisten edustajilta saatujen vastausten ei lähtökohtaisesti pitäisi poiketa toisistaan niissä kysymyksissä, joita heille esitettiin.

Työn tuloksia voidaan hyödyntää sekä poliisissa että puolustusvoimissa. Poliisin osalta työ hyödyttää alueellisen rajauksensa vuoksi Pohjanmaan poliisilaitosta ja puolustusvoimissa erityisesti Pohjanmaan aluetoimistoa, jotta nämä toimijat voivat kehittää maakuntajoukoille annettavaa koulutusta tulevaisuudessa. Myös maakuntajoukkoihin kuuluvat reserviläiset saavat työstä teoriatietoa heidän toimintaansa määrittävästä lainsäädännöstä, mikä mahdollisesti nostaa heidän käytännön osaamisen tasoa ymmärrettäessä yhteiskunnassa vallitsevan tilan vaikutukset ja merkitys heidän toimintaansa.

7.3 Jatkotutkimus

Opinnäytetyön aiheesta on mahdollista jalostaa useita eri aiheita toteutettavaksi tutkimuksena. Näkökulmasta riippuen tutkimus olisi mahdollista toteuttaa kvalitatiivisena tai kvantitatiivisena. Tämän työn keskeisistä teemoista olisi mahdollista suorittaa esimerkiksi kaikille maakuntajoukkojen reserviläisille suunnattu strukturoitu kysely. Aihetta on myös mahdollista laajentaa tässä opinnäytetyössä käsiteltyjen asioiden ulkopuolelle tai keskittyä tarkemmin tämän työn yksittäisen teeman sisältöön. Tässä työssä on tehty alueellinen rajausta, joten herää ajatus, olisiko myös muiden poliisilaitosten alueella tapahtuvia toimintatapoja syytä tarkastella.

Jää lukijan pohdittavaksi, miten maakuntajoukkojen hyödynnettävyyttä poliisin tukena kannattaa tulevaisuudessa lähteä tutkimaan ja onko aihe tutkimuksen arvoinen.

7.4 Lopuksi

Vaikka puolustusvoimat ei maakuntajoukkojen muodossa ole järin usein poliisille virka-apua antanut, ei se kuitenkaan tarkoita, etteikö yhteistoimintaa ja toimintamalleja olisi syytä harjoitella. On viranomaisen lakiin kirjattu velvollisuus varautua erilaisiin uhkakuviin. Kyse on riittävän valmiuden saavuttamisesta – varautumisesta huomiseen!

LÄHTEET

Haastateltava A 2021: Poliisi. Pohjanmaan poliisilaitos. 12.11.2021.

Haastateltava B 2021: Upseeri. Porin prikaati. 20.11.2021.

Haastateltava C 2021: Reserviläinen. 09.11.2021.

Haastateltava D 2021: Reserviläinen. 10.11.2021.

Helminen, Klaus 2012: Poliisilaki. Alma Talent Oy. Helsinki.

Kananen, Jorma 2017: Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja, Jyväskylä.

Liesinen, Kalle; Karinen, Risto; Lahtinen, Katri 2017: Puolustusvoimien antaman virka-avun nykytila ja kehittäminen. Puolustusministeriön julkaisu. Helsinki.

Maavoimien esikunta 2019: Paikallispataljoonan opas (PAIKPO). Maavoimien julkaisuja. Tampere.

Maavoimat 2017: Paikallispataljoonan väki tuntee tiet ja tehtävät. Maavoimien verkkosivut, Porin Prikaatin tiedote. Luettavissa: <https://maavoimat.fi/-/paikallispataljoonan-vaki-tuntee-tiet-ja-tehtavat>. Luettu 24.09.2021.

Maavoimat 2021: Tietoa meistä – Maavoimat. Maavoimien verkkosivut. Luettavissa: <https://maavoimat.fi/tietoa-meista>. Luettu 24.09.2021.

Ohje Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyön tutkimussuunnitelman tekemiseen tutkimusluvan haku varten (Versio 2.12.2020). Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere.

Poliisi 2021: Pohjanmaan poliisilaitos. Poliisin verkkosivut. Luettavissa: <https://poliisi.fi/pohjanmaan-poliisilaitos>. Luettu 24.09.2021.

Puolustusvoimat 2021: Paikallisjoukot. Puolustusvoimien verkkosivut. Luettavissa: <https://puolustusvoimat.fi/web/intti/paikallisjoukot>. Luettu 23.09.2021.

Puolustusvoimat 2021: Pohjanmaan, Etelä.-Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan maakuntakomppaniat. Puolustusvoimien verkkosivut. Luettavissa: <https://puolustusvoimat.fi/web/intti/pohjanmaa-etela-ja-keski-pohjanmaa>. Luettu 23.09.2021.

Soininen, Marjaana 1995: Tieteellisen tutkimuksen perusteet. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A: 43, Turku.

Turvallisuuskomitea 2017: Kokonaisturvallisuuden sanasto. Helsinki. Luettavissa: https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/02/Kokonaisturvallisuuden_sanasto.pdf. Luettu: 29.09.2021.

Turvallisuuskomitea 2021: Toiminta ja tehtävät. Turvallisuuskomitean verkkosivut. Luettavissa: <https://turvallisuuskomitea.fi/turvallisuuskomitea/turvallisuuskomitea-toiminta-ja-tehtavat/>. Luettu 24.09.2021.

Turvallisuuskomitea 2015: Turvallinen Suomi. Turvallisuuskomitean julkaisu. Saarijärvi, Offset.

Valtioneuvosto 2021: Poikkeusolot ja valtioneuvosto. Valtioneuvoston verkkosivut. Luettavissa: <https://valtioneuvosto.fi/tietoa-koronaviruksesta/poikkeusolot>. Luettu 22.09.2021.

Valtioneuvosto 2021: Valtioneuvoston puolustusselonteko. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:78. Valtioneuvosto, Helsinki.

Valtioneuvosto 2021: Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:48. Valtioneuvosto, Helsinki.

LIITE 1: SAATEKIRJE HAASTATELTAVILLE

Hei!

Suoritan poliisin AMK-tutkinnon opintoja Poliisiammattikorkeakoulussa. Osana tutkinnon opintojen loppuvaihetta teen opinnäytetyötä liittyen Pohjanmaan poliisilaitoksen antamaan koulutukseen maakuntajoukoille sekä maakuntajoukkojen käytettävyyteen poliisin tukena normaali- ja poikkeusoloissa.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia, millaisissa tilanteissa maakuntajoukkoja voidaan hyödyntää poliisin tukena ja miten Pohjanmaan poliisilaitoksen alueella poliisi osallistuu maakuntajoukkojen koulutukseen omia tarpeitaan ajatellen. Opinnäytetyössä on tarkoitus pohtia myös poliisin antaman koulutuksen kehittämistä Pohjanmaalla.

Pyydän Teitä haastateltavaksi tutkimukseeni liittyen. Haastateltavan henkilötietoja tai arkaluontoisia tietoja ei käsitellä tutkimuksessa ja haastattelulla saatu aineisto säilytetään tietoturva huomioiden. Aineisto hävitetään opinnäytetyön valmistuttua. Poliisihenkilöstön haastatteluun tarvittava tutkimuslupa on haettu Pohjanmaan poliisilaitokselta.

Osallistumalla haastatteluun annat suostumuksen julkaista haastattelulla saatua aineistoa opinnäytetyössä. Vastauksia tullaan käsittelemään anonyymisti.

Yhteistyöterveisin

Aleksi Prosi

aleksi.prosi@edu.polamk.fi

044 599 0815

Opinnäytetyön ohjaaja:

Ylikomisario Mika Kyrönviita, Poliisiammattikorkeakoulu, mika.kyronviita@poliisi.fi

LIITE 2: HAASTATTELULOMAKE (POLIISI)

1. Miten poliisin toiminta eroaa normaali- ja poikkeusoloissa?
2. Millaisia mahdollisia virka-aputehtäviä poliisi voi esittää maakuntajoukoille yhteiskunnan normaalioloissa?
3. Millaisia mahdollisia virka-aputehtäviä poliisi voi esittää maakuntajoukoille yhteiskunnan poikkeusoloissa?
4. Miten maakuntajoukkojen paikallistuntemus palvelee virka-aputehtäviä?
5. Minkälaista on Pohjanmaalla poliisin maakuntajoukoille antama koulutus, joka käsittelee poliisille annettavaa virka-apua?
6. Miten tuota koulutusta voitaisiin kehittää poliisin näkökulmasta?
7. Kokonaisturvallisuuden näkökulmasta ajateltuna, mikä on maakuntajoukkojen merkitys poliisille?

LIITE 3: HAASTATTELULOMAKE (PUOLUSTUSVOIMAT)

1. Millaisissa mahdollisissa virka-aputehtävissä maakuntajoukkoja voidaan käyttää poliisin tukena yhteiskunnan normaalioloissa?
2. Millaisissa mahdollisissa virka-aputehtävissä maakuntajoukkoja voidaan käyttää poliisin tukena yhteiskunnan poikkeusoloissa?
3. Miten maakuntajoukkojen paikallistuntemus palvelee edellä mainittuja virka-aputehtäviä?
4. Minkälaista on Pohjanmaalla poliisin maakuntajoukoille antama koulutus, joka käsittelee poliisille annettavaa virka-apua?
5. Miten tuota koulutusta voitaisiin kehittää puolustusvoimien näkökulmasta?
6. Kokonaisturvallisuuden näkökulmasta ajateltuna, miten puolustusvoimat näkee maakuntajoukkojen merkityksen poliisin tukena?

LIITE 4: HAASTATTELULOMAKE (RESERVILÄINEN)

1. Millaisissa tehtävissä koette maakuntajoukkoja voitavan käyttää poliisin tukena yhteiskunnan normaalioloissa?
2. Millaisissa tehtävissä koette maakuntajoukkoja voitavan käyttää poliisin tukena yhteiskunnan poikkeusoloissa
3. Millaisissa mahdollisissa virka-aputehtävissä koette osaavanne toimia poliisin tukena?
4. Miten tärkeänä pidätte paikallistuntemusta osana edellä mainittuja tehtäviä?
5. Miten Pohjanmaalla poliisin kertausharjoituksissa antama koulutus mielestänne palvelee mahdollisia virka-aputehtäviä, joissa maakuntajoukkoja voitaisiin käyttää poliisin tukena?
6. Miten tuota koulutusta voitaisiin kehittää?